

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота магістра

на тему:
**«Прогнозування розвитку підприємства в сучасних
економічних умовах
(на матеріалах ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»)»**

Виконав: здобувач другого рівня вищої
освіти, групи 601-ЕП

Спеціальності 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»

Іванов В.Ю.

Керівник: Чичуліна К.В.

Рецензент: Скриль В.В.

Полтава – 2024 р.

Консультанти:

Здобувач ____ . ____ . 2024 р. _____ В.Ю. Іванов

Керівник роботи ____ . ____ . 2024 р. _____ К.В. Чичуліна

Нормоконтроль ____ . ____ . 2024 р. _____ К.В. Чичуліна

Допустити до захисту

Завідувачка кафедри ____ . ____ . 2024 р. _____ М.Б. Чижевська

РЕФЕРАТ

Іванов В.Ю. Прогнозування розвитку підприємства в сучасних економічних умовах (на матеріалах ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»).

Кваліфікаційна робота магістра на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2024.

Робота містить 100 сторінок, 37 таблиць, 20 рисунків, список літератури з 96 найменувань, 4 додатків.

Метою роботи є визначення сутності прогнозування розвитку товариства та розробка заходів, які забезпечать цей розвиток.

Об'єктом дослідження є діяльність ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Предметом дослідження є прогнозування розвитку підприємства в сучасних економічних умовах.

Основні завдання: визначити економічну сутність прогнозування розвитку товариства; охарактеризувати основні принципи та підходи у прогнозуванні розвитку товариства; сформувати систему методів здійснення прогнозування розвитку товариства; розглянути організаційно-правові основи діяльності товариства; оцінити стан зовнішнього середовища товариства; проаналізувати основні фінансові та економічні показники діяльності товариства; виконати комплексне прогнозування розвитку товариства; запропонувати напрями розвитку для ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»; розрахувати економічну ефективність запропонованих заходів.

У роботі запропоновано напрями розвитку діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». Одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності товариства та сприяти підвищенню ефективності його функціонування.

Ключові слова: прогнозування, методи прогнозування, розвиток підприємства, прогноз, планування, ефективність, імовірність.

ABSTRACT

V. Ivanov Forecasting the development of the enterprise in modern economic conditions (on the example of TAVAAGROINVEST LLC).

Master's thesis for gaining the second (master's) level of higher education degree in specialty 076 "Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities". National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2024.

The work contains 100 pages, 37 tables, 20 figures, bibliographical list of 96 names, 4 attachments.

The purpose of the work is to determine the essence of forecasting the development of the company and to develop measures that will ensure this development.

The object of research is the activity of TAVAAGROINVEST LLC.

The subject of the graduation study is the forecasting the development of the enterprise in modern economic conditions.

Main tasks: to determine the economic essence of forecasting the development of the company; to describe the main principles and approaches in forecasting the development of the company; to form a system of methods for forecasting the development of the company; to consider the organizational and legal basis of the company's activity; to assess the state of the company's external environment; to analyze the main financial of the company's activity; to perform comprehensive forecasting of the company's development; to propose development directions for TAVAAGROINVEST LLC; to calculate the economic efficiency of the proposed measures.

The work offers directions for the development of the activity of TAVAAGROINVEST LLC. The obtained results can be used in the practical activities of the company and help increase the efficiency of its operation.

Keywords: forecasting, forecasting methods, business development, forecast, planning, efficiency, contingency.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Теоретичні засади прогнозування розвитку підприємства	9
1.1. Сутність та економічне значення прогнозування розвитку підприємства.....	9
1.2. Принципи та підходи в прогнозуванні розвитку підприємства.	17
1.3. Методологія прогнозування розвитку підприємства	22
Розділ 2. Організаційно-економічна характеристика діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».....	36
2.1. Організаційно-правові основи діяльності товариства.....	36
2.2. Аналіз зовнішнього середовища товариства.....	44
2.3. Аналіз економічного та фінансового стану товариства.....	50
Розділ 3. Розроблення програми розвитку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»..	69
3.1. Комплексне прогнозування розвитку товариства.....	69
3.2. Визначення напрямів розвитку діяльності товариства в сучасних економічних умовах.....	77
3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів.....	81
Висновки та пропозиції.....	88
Список використаних джерел.....	91
Додаток А. Бухгалтерська та статистична звітність за 2020 рік.....	101
Додаток Б. Бухгалтерська та статистична звітність за 2021 рік.....	
Додаток В. Бухгалтерська та статистична звітність за 2022 рік.....	
Додаток Г. Ілюстративний матеріал.....	

ВСТУП

Одним із найбільш важливих та фундаментальних елементів для економіки будь-якої країни є підприємство. Його стабільне функціонування та запобігання негативного впливу зовнішнього середовища можна забезпечити завдяки прогнозуванню.

За умов глобальної невизначеності, яку спричинила пандемія, а згодом, і війна в Україні, тенденції загальнонаціонального ведення господарської діяльності виявились повністю зруйнованими. Зараз вони не можуть в повній мірі слугувати основою під час розроблення прогнозу розвитку якогось підприємства ні в державі, ні в світі. Через це, важливим чинником для прийняття стратегії розвитку фірми у майбутньому стає інформація, котра ґрунтується на сучасних реаліях.

В таких обставинах з'являється потреба у науковому прогнозуванні, що покликане покращити ефективність прийняття рішень управлінського апарату. Такі рішення мають будуватися не тільки на основі аналізу діяльності суб'єкта господарювання, а й на прогнозі його розвитку у нинішніх умовах.

На сьогодні велика кількість науковців працюють над питаннями розвитку підприємства та прогнозуванням його діяльності. Так, теоретичні основи даного поняття описані у працях Присенко Г.В., Бестужева І.В., Лукашевича М.П., Лозової О.В., Кравченко Ю.Ф, Миговича І.І., Равіковича Є.І., Льовкіна О.Г. та інших.

Теорії та практиці складання прогнозу, регулюванню та управлінню розвитку господарюючих суб'єктів присвячено роботи Швиданенко Г.О., Мочерного С.В., Пашути М.Т., Стельмашука А.М., Шведової Г.М., Маскалюка В.М., Стеценко Т.О., Іванілова О.С., Шведової Г.М., Сидуна В.А., Калини А.В., Тищенка О.П., Чистова С.М., Пономаревої Ю.В.

Вирішенням проблем, що виникали у методології прогнозування окремо займалися Поляков В.А., Гранберг А.Г., Хачатуров Т.С., Бестужев І.В.

Питаннями застосування різних методів прогнозування економіки займалися Соколов М.О., Френкель А.А., Глівенко С.В., Ємельянов А.С. та інші вчені.

Здійсненню розробки прогнозу на підприємствах присвячено роботи таких науковців як Григор'єв В.В., Мар'єнко Е.П., Абрамов І.Н., Ілишев А.М. тощо.

Праці усіх перелічених вище вчених є науковим підґрунтям і фундаментальною основою для проведення прогнозування розвитку діяльності підприємств. Проте неоднотайність у думках науковців відносно пояснення даного поняття, невизначена єдина система методів прогнозування та потреба у її аналізі стосовно кожного окремого господарюючого суб'єкта змушує і надалі досліджувати даний напрямок економічної теорії. Саме тому питання прогнозування розвитку підприємства в сучасних умовах є актуальним, а опрацювання його у цій кваліфікаційній роботі є досить доцільним.

Метою даної роботи є визначення сутності прогнозування розвитку товариства та розробка заходів, які забезпечать цей розвиток.

Об'єкт дослідження – діяльність ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», що працює у сільськогосподарській галузі.

Предмет дослідження – прогнозування розвитку підприємства в сучасних економічних умовах.

Головними завданнями кваліфікаційної роботи є:

- визначити економічну сутність прогнозування розвитку товариства;
- охарактеризувати основні принципи та підходи у прогнозуванні розвитку товариства;
- сформувати систему методів здійснення прогнозування розвитку товариства;
- розглянути організаційно-правові основи діяльності товариства;
- оцінити стан зовнішнього середовища товариства;
- проаналізувати основні фінансові та економічні показники діяльності товариства;
- виконати комплексне прогнозування розвитку товариства;

- запропонувати напрями розвитку для ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»;
- розрахувати економічну ефективність запропонованих заходів.

Згідно із методичними вказівками, основна частина кваліфікаційної роботи включає вступ, три розділи (теоретико-методичний, аналітичний, проектний), висновки та пропозиції і список використаних джерел.

Під час виконання дослідження були використані такі методи: для систематизації теоретичних основ – метод узагальнення, для визначення системи методів прогнозування розвитку товариства – метод класифікації, для обчислення показників діяльності товариства – економіко-статистичний, для наочної демонстрації результатів обчислень – графічний, для визначення напрямів розвитку товариства – структурно-логічний і аналітичний.

Інформаційною базою для даної роботи виступили законодавчо-нормативна база України, дані Державної служби статистики, наукові роботи вчених-економістів, фінансова і статистична звітність ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» та Інтернет-ресурси.

Практична цінність від отриманих результатів дослідження проявляється у тому, що запропоновані напрями розвитку можна використовувати на ТТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» та інших суб'єктах господарювання у галузі сільського господарства і таким чином підвищити ефективність їх діяльності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність та економічне значення прогнозування розвитку підприємства

У сучасних ринкових умовах прибуткова діяльність підприємств суттєво залежить від ступеня вірогідності передбачення їхніми керівниками найближчих і віддалених перспектив розвитку, іншими словами – прогнозування. Вона займає особливе місце в забезпеченні стабільної діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, оскільки пов'язана з використанням, формуванням і розміщенням ресурсів, окресленням альтернативних шляхів розвитку, отриманням прибутку від вкладеного капіталу з метою своєчасного запобігання більшості економічних ризиків. .

Для реалізації державної політики важливою формою є також прогнозування. Таким чином, під час підготовки науково обґрунтованих прогнозів органи управління мають можливість окреслювати завдання та визначати економічні пріоритети зростання, здійснювати заходи щодо переорієнтації регіонального та галузевого розвитку. Зокрема, згідно з Господарським кодексом України, передбачено розробку економічної тактики та стратегії господарювання, згідно з якою його суб'єкти враховуватимуть у своїй діяльності прогнозні та програмні документи соціально-економічного розвитку. [1, ст. 11]

Прогнозування при передбаченні майбутнього, з одного боку, повинно здійснюватися до планування, а з іншого боку, воно є його складовою на різних етапах планової діяльності. Зокрема, він використовується на етапах аналізу середовища та визначення передумов для формування стратегії компанії

(функціональної, у тому числі: фінансової, маркетингової, виробничої, а також загальної) та реалізації планів з метою оцінки можливих результати, відхилення цих результатів від планових показників з тим, щоб за допомогою додаткових управлінських дій їх усунути.

При цьому прогнозування, на відміну від планування, спрямоване переважно на майбутнє і суттєво від нього відрізняється.

Прогноз – це ймовірнісне визначення стану будь-якого явища чи об'єкта в майбутньому з відносно високою достовірністю, виконане на спеціальних наукових дослідженнях [19]. На основі прогнозів підприємство повинно визначити конкретні завдання, необхідні для досягнення розроблених орієнтирів, розробити відповідну програму дій з детальною специфікацією за виконавцями та підрозділами та розподілом за періодами.

У цілому можна сказати, що фірма повинна реалізовувати основну функцію управління - планування. Стратегія розвитку підприємства має через розробку планів перетворитися на конкретні дії, що визначають відповідну мету та прогнозують детальні події розвитку суб'єкта господарювання. Водночас прогнозу властива варіативність, альтернативний зміст, тобто він становить дослідницьку основу планування, а прогнозування – це процес розробки (складання) прогнозу.

За словами В.А Мельник, у концепції дослідження сучасного соціально-економічного розвитку, прогнозування є основним способом визначення майбутнього, що тісно пов'язане з необхідністю ґрунтовного вивчення та визначення перспектив розвитку, розробки політичних засобів впливу та економічні стимули, а також передбачення ймовірних наслідків прийнятих рішень на мікро- та макроекономічному рівнях рішень [50, с. 240]. Інші підходи до визначення даного поняття розглянемо у таблиці 1.1.

Проаналізувавши можливі пояснення цього поняття, можна прийти до висновку, що всі вони схожі між собою. Проте, на мій погляд, прогнозування розвитку підприємства – це визначення ймовірного майбутнього стану його зовнішнього та внутрішнього середовища, яке базується на наукових методах, а

також власній інтуїції керівників, що дає змогу окреслити конкретні шляхи, необхідні для забезпечення розвитку даного підприємства.

Таблиця 1.1 – Наукові підходи щодо визначення поняття «прогнозування»
[складено автором]

Автор	Тлумачення терміну
1	2
В.М. Шньорко [93, с. 555]	Прогнозування розвитку підприємства являє собою обґрунтування з наукової точки зору його можливих якісних і кількісних змін у майбутньому стані (рівні розвитку діяльності окремих напрямків та розвитку в цілому), а також альтернативних термінів і шляхів досягнення бажаного стану.
О.П. Ващенко[10, с. 63]	Прогнозування – це науково обґрунтоване передбачення майбутнього, в процесі якого формується інформаційна основа для прийняття важливих рішень в управлінні.
Л.П. Гусак, І. І.Ніколіна [17, с. 28]	Прогнозування являє собою процес складання економічних прогнозів, який будується на наукових методах пізнання економічних процесів, а також використанні усієї різноманітності способів, засобів і методів економічної прогностики.
В.Ю. Субіна, Л.Л. Гурська [80, с. 79]	Прогнозування – це основний компонент у формуванні інформаційної основи для планування діяльності суб'єктів господарювання, який є одним із ключових засобів при обґрунтуванні управлінських рішень.
Т.О. Олійник [58, с. 1]	Прогнозування є невід'ємною частиною планувального процесу, розробка і дослідження можливих варіантів виконання фінансових стратегій, шляхів розвитку фінансів на підприємстві, що дозволять йому забезпечити стабільний фінансовий стан у майбутньому.

Під час прогнозування виконуються такі завдання:

- пошук можливих методів і результатів найближчого чи найвіддаленішого розвитку соціально-економічних явищ на основі реальних процесів дійсності;

- складання найбільш ефективних тенденцій розвитку, які враховуватимуть уже розроблений прогноз, а також оцінку відповідно прийнятого рішення з боку його результатів у прогнозному періоді.

Таким чином, можна сказати, що основним завданням прогнозування розвитку будь-якого суб'єкта господарювання є визначення його ймовірних шляхів, які за наявних грошових, трудових і матеріальних ресурсів максимально задовольняють суспільні потреби.

У сучасних економічних умовах прогнозування необхідне також для врахування наслідків усіх кризових явищ у світі, динаміки їх формування.

Це завдання особливо актуальне для вітчизняних компаній, що працюють в умовах відсталої економіки та відносно розвинутих у технологічному відношенні країн зі значно нижчими результатами [10, с. 64]. Однак слід пам'ятати, що прогноз, спрямований на виконання будь-якого з перерахованих вище завдань, повинен відповідати головній умові - обраний період часу, на який діє прогноз, повинен тривати настільки довго, щоб після отримання прогнозованих оцінок було достатньо часу для прийняття необхідних управлінських рішень і на їх продуктивну реалізацію.

Таким чином, мета прогнозування - донести до апарату управління можливості, при використанні яких можна оцінити наслідки і значимість раніше прийнятих рішень і врахувати фінансовий ризик, пов'язаний з інвестиціями. Основні функції прогнозування на етапі розробки стратегії розвитку підприємства представлені на рисунку 1.1.

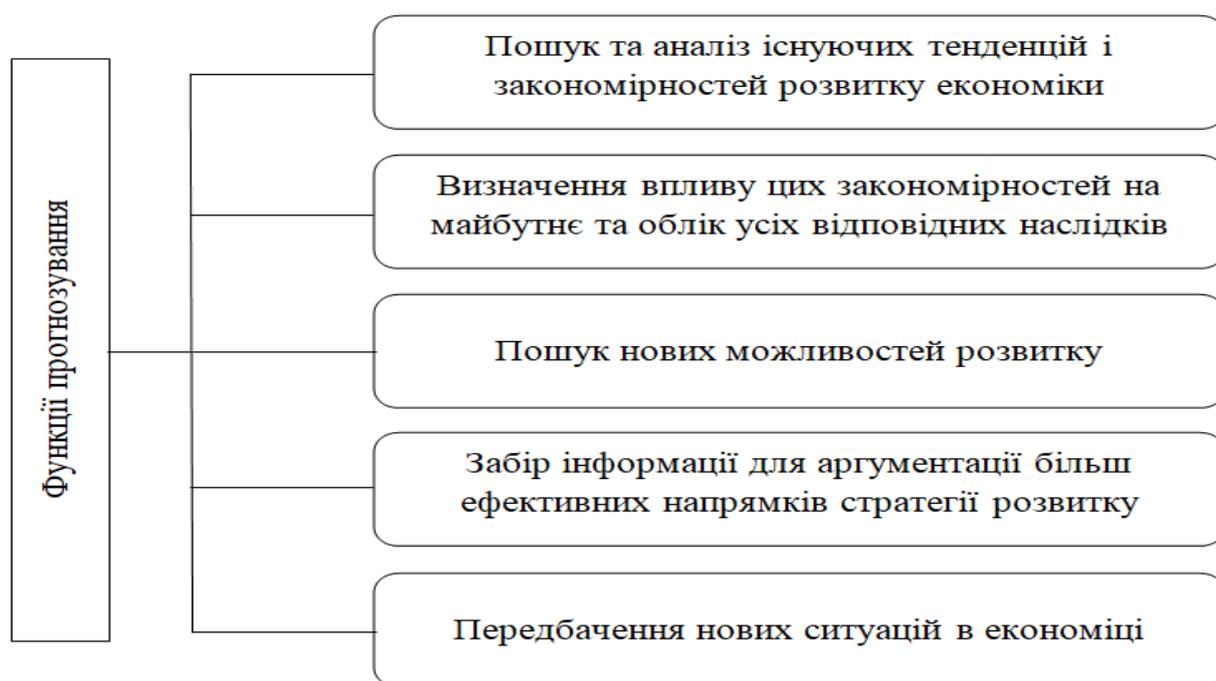

Рисунок 1.1 – Основні функції прогнозування розвитку підприємства
[складено автором]

Існують такі види прогнозів:

а) відповідно до характеру об'єкта дослідження:

1) прогноз науково-технічного прогресу;

- 2) відтворення капіталовкладень і основних фондів;
- 3) розвитку виробничих стосунків;
- 4) бережливого використання природних ресурсів;
- 5) рівня доходів, фінансових стосунків, життя населення, зовнішніх зв'язків;

- б) відтворення трудових ресурсів;
- 7) тенденцій народного господарства;

б) залежно від масштабу прогнозування:

- 1) прогноз продуктів, об'єднань, підприємств;
- 2) первинних ланок;
- 3) регіональний і галузевий прогноз;
- 4) розвитку комплексів;
- 5) структурний прогноз (міжрегіональний рівень) і макроекономічний;

в) за періодом прогнозування:

- 1) оперативний прогноз (до одного місяця). Він розрахований на те, що у прогнозованому часі істотних змін не станеться;

- 2) короткостроковий (від місяця до року). Даний прогноз передбачає тільки кількісні зміни;

- 3) середньостроковий (від одного до п'яти років). Він враховує кількісні і якісні зміни, з домінуючими кількісними. Такі прогнози дозволяють апарату управління підприємства отримати інформацію, критично необхідну для прийняття рішення у інвестиційній політиці, вкладання значної суми капіталу у виробництво;

- 4) довгостроковий (більше п'яти років). Цей прогноз передбачає у об'єкті дослідження кількісні і якісні зміни, з домінуючими останніми[39];

г) залежно від функціональної ознаки (напряму прогнозування):

- 1) пошуковий;
- 2) нормативний.

Пошуковий прогноз базується на майбутньому умовному продовженні динаміки розвитку компанії в теперішньому і минулому часах і відхиляється від умов, які можуть змінити цю динаміку. Цей прогноз дає змогу зрозуміти, в

якому напрямку розвивається предмет прогнозування і який стан найбільш імовірний у певний період майбутнього.

На відміну від пошукового, нормативне прогнозування ґрунтується на заздалегідь визначеній меті. Завдання такого прогнозу полягає у визначенні термінів і методів, необхідних у майбутньому для досягнення поставленої мети. Вона рухається до існуючої дійсності, починаючи з заданого майбутнього стану.

В економічній діяльності можуть розроблятися прогнози індексації цін, внутрішнього валового продукту, науково-технічного прогресу, доходів споживачів, технічного розвитку, макроекономічних показників, попиту на продукцію. Серед них найважливішими вважаються прогнози продажів і технічного розвитку.

Прогноз збуту (комерційний прогноз) є основою, на якій здійснюється планування трудових, виробничих і фінансових потреб і кошторис собівартості продукції на календарний або фінансовий рік. Чим коротший період прогнозу, тим він точніший. За допомогою прогнозу продажів виконуються такі завдання внутрішньовиробничого планування:

- розробка оперативних графіків-планів на основі наявних виробничо-технічних можливостей;
- оцінка темпів масштабування виробництва;
- складання на перехідний період плану випуску продукції.

Прогноз збуту напряму залежить від обсягу попиту на продукцію. На цей обсяг впливають наступні фактори:

- економічні;
- політичні;
- науково-технічного прогресу;
- демографічні;
- історичні;
- культурного порядку;
- поява нових товарів і аналогів;
- динаміка споживання;

- зміна цін;
- непередбачені ситуації і конкуренція.

Прогнозування розвитку виробництва пов'язане із споживчим прогнозом. Воно здійснюється на основі інформації про головних споживачів поданої продукції та зміни обсягів капітальних витрат.

Найбільш важливий фактор росту ефективності виробництва – це поліпшення методів і форм управління, що здійснюється на основі запровадження у виробництво науково-технічних досягнень, способів і методів оброблення даних та інформатики.

Завдяки науково-технічному прогнозуванню можна визначити, скільки витрат праці суспільно необхідно і який обсяг витрат від її реалізації очікується. Об'єктом такого прогнозу виступають вартісні та натурально-речові показники.

Прогноз технічного розвитку складається з:

- прогнозу випуску продукції в натуральному вираженні;
- стану зовнішнього середовища;
- систем управління;
- технології;
- рівня економіко-технічних показників.

Через це можна стверджувати, що прогнози технічного розвитку є найскладнішими серед усіх перелічених. Під час такого прогнозування основну роль відіграє суб'єктивний чинник, часто буває відсутня якась інформація, а об'єкта дослідження може не існувати в реальності. Тому прогнози технічного розвитку розробляють на базі методів експертних оцінок і покладаючись на думку спеціалістів.

Питання, які вирішуються під час прогнозування розвитку підприємства представлені на рисунку 1.2.

Під час цілевстановлення передбачається визначення конкретного ідеального результату діяльності, що очікується.

Рисунок 1.2 – Етапи вирішення питань прогнозування розвитку підприємства [складено автором]

На другому етапі (плануванні) відбувається проектування у майбутній час результатів роботи, необхідних для досягнення поставленої мети, за допомогою використання існуючих на підприємстві ресурсів та трансформація даних про майбутнє у відповідне рішення, що наблизитиме його до встановлених цілей.

На етапі проектування відбувається конкретизація деталей складених програм і утворюються чіткі образи майбутнього.

Таким чином, прогнозування розвитку підприємства дозволяє передбачити не лише його напрямки, а й дає змогу краще встановити, які цілі потрібно визначити і що за наслідки можуть бути від тих чи інших дій [35, с. 3]. Воно підказує, які методи розподілу ресурсів, що необхідні для виконання поставлених задач, будуть оптимальними.

Отже, прогнозування розвитку підприємства має велике значення при визначенні найбільш вірогідних і ефективних з економічної точки зору варіантів поточних, середньострокових та довгострокових планів, шляхів та економічних ресурсів, що необхідні для розвитку, обґрунтуванні головних напрямків технічної й економічної політики, а також передбачення усіх наслідків здійснених заходів й ухвалених рішень.

1.2 Принципи та підходи в прогнозуванні розвитку підприємства

Прогноз є незамінним інструментом під час здійснення діяльності підприємства. Його велика роль викликана ще і тим, що прогнозування виконується безупинно з отриманням нової інформації та ґрунтовно оцінює всі шляхи до розвитку досліджуваного об'єкта.

Основні принципи, яких необхідно дотримуватись під час прогнозування розвитку підприємства, наведені на рисунку 1.3.

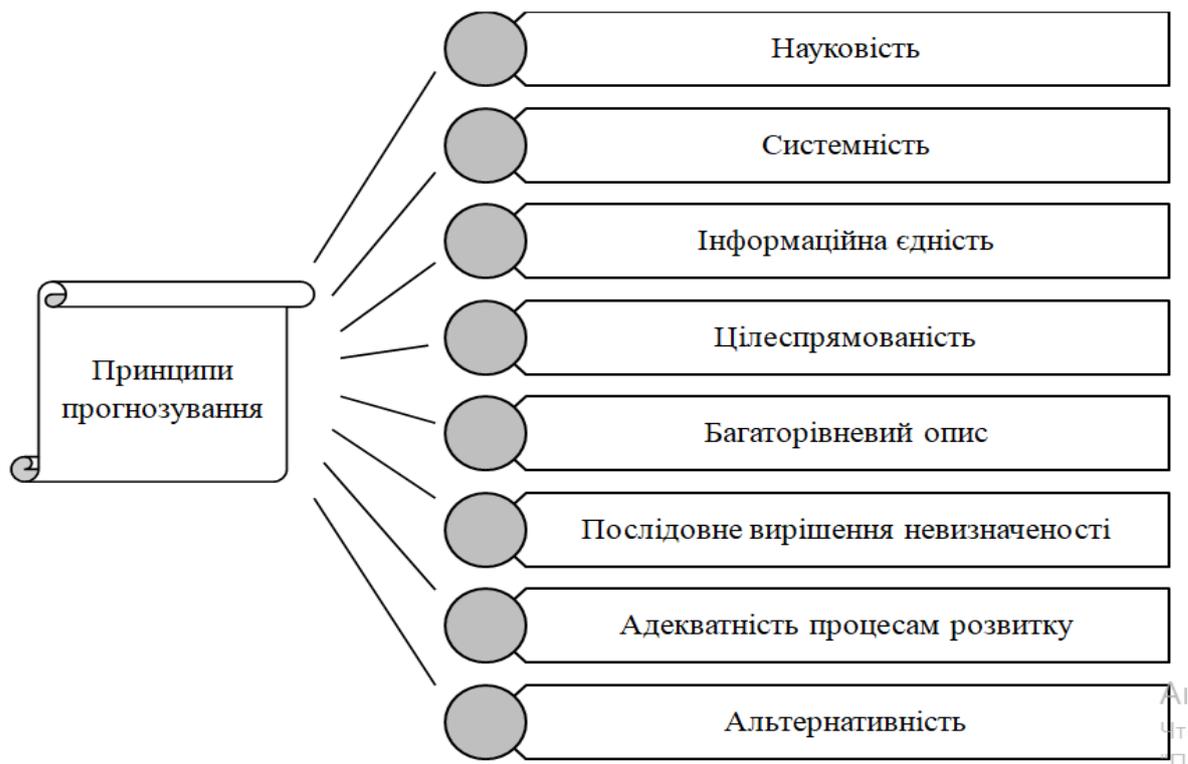

Рисунок 1.3 – Принципи прогнозування розвитку підприємства

[складено автором]

Принцип наукового обґрунтування означає комплексне врахування об'єктивних вимог законів суспільного розвитку і застосування світового досвіду.

Системність полягає у проведенні прогнозування на основі системи моделей і методів, котрі характеризуються певною послідовністю та ієрархією.

Користування на одному рівні цілісності і узагальнення ознак інформацією стосується принципу інформаційної єдності.

Принцип цілеспрямованості у прогнозуванні розвитку підприємства – це ґрунтовний опис поставлених завдань у дослідженні.

Багаторівневий опис означає характеристика об'єкта як елемента складної системи і в той же час як цілісного явища. Повторювальні заходи просування від визначення складених умов та цілей до виявлення існуючих шляхів розвитку характеризує послідовне визначення невизначеності.

Адекватність об'єктивним закономірностям розвитку полягає у визначенні та оцінюванні сталих тенденцій і взаємозв'язків розвитку підприємства.

Альтернативність включає в себе пошук способів розвитку досліджуваного об'єкта за умови різних структурних співвідношень і взаємозв'язків, а також різноманітних траєкторій [50, с. 242].

Окрім загальноприйнятих принципів, які дають змогу здійснювати достатньо ефективний та точний прогноз, підприємці часто нехтують ними і вдаються до неправомірних (рис. 1.4).

Застосовуючи принцип «може статися що завгодно» майбутнє розглядається як гра випадкових подій. Тобто вважається, що для того аби вплинути у необхідному нам напрямку на майбутнє нічого зробити не можна, тому і здійснювати прогнозування немає сенсу.

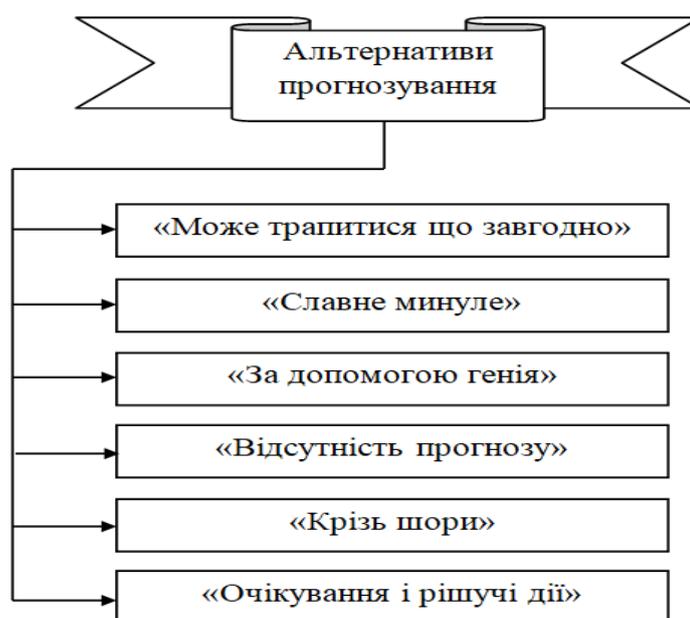

Рисунок 1.4 – Неправомірні принципи прогнозування [складено автором]

При використанні методу «славетне минуле» під час прийняття управлінських рішень увага зосереджується на використаних у минулому методах. Однак його застосування так чи інакше призводить до непоправних наслідків для підприємства, так як не береться до уваги динаміка суспільного розвитку.

Принцип прогнозування за допомогою «генія» також не є доцільним, оскільки у ньому передбачається підготовка прогнозу. В його підґрунті лежить ідея, що підприємство знайде певного генія та отримає від нього інтуїтивний прогноз. Однак за такого підходу не беруться до уваги точні і раціональні методи отримання прогнозів. Такими методами в жодному разі не можна нехтувати, так як їх перевагою є те, що прогнози складаються на основі загальноприйнятих засобів, доступні для опрацювання і легко перевіряються спеціалістами із відповідною підготовкою. Таке прогнозування ґрунтується лише на вірі та не має можливості перевіритися навіть якимось іншим «генієм».

Варіант «відсутності прогнозу» – це коли особа, яка приймає рішення, розглядає майбутнє «навмання». Іншими словами, усі рішення виходять незалежно від їх можливих наслідків – сприятливих або ні. При цьому зовнішні обставини є нестабільними, а рішення приймаються із їх незмінності. Однак, як часто буває, якщо умови змінюються динамічно, швидко, то відповідні будуть і наслідки.

Використання принципу «відсутності прогнозу» означає не те, що прогнозування здійснюватись не буде, а що менеджер приймає зовнішні обставини за постійні або такі, які не можуть суттєво змінитися.

«Крізь шори» – принцип, котрий очікує, що майбутнє буде таке ж, як і минуле, лише більш високим буде рівень розвитку. Такий принцип має деяку перевагу серед інших альтернатив прогнозування. Однак він є надто прямолінійним, не допускає відхилення на можливі інші напрями чи можливості застосування ефективніших методів, що в майбутньому може завести у глухий кут суб'єкт господарювання.

Принцип «очікування і рішучі дії» передбачає настання кризи та розробляє пом'якшуючі для її негативних наслідків заходи. Він стверджує, що

прогнозування є недоцільним, і здійснювати якісь заходи треба лише тоді, коли вже безпосередньо з'являються проблеми. В такому разі підприємство здійснює свою діяльність без чіткої стратегії, яка ґрунтується на прогнозах. Через це розвиток відбувається не поступово, рішення приймаються уже під час кризи та з розрахунку на те, що у менеджерів буде достатньо часу на їх пошук, аналіз та прийняття. Хоча принцип «очікування і рішучі дії» існує, та він не в змозі забезпечити стабільний розвиток для підприємства, його пристосування до зовнішнього середовища, яке весь час зазнає змін та підвищення конкурентних переваг [86, с. 221].

Наведені вище альтернативи прогнозування є неприйнятними, так як головною вимогою до прогнозів у сучасній економіці є не тільки можливість передбачити майбутнє, а і знайти способи, котрі допоможуть досягти встановлені на майбутнє цілі для розвитку підприємства.

Як ми вже знаємо, результатом прогнозування є прогноз, який дає обґрунтоване уявлення про можливий майбутній стан розвитку підприємства. В залежності від способу утворення параметрів, що характеризує процес чи об'єкт, або від характеристики тенденцій зміни об'єкта виокремлюють відповідні підходи у прогнозуванні розвитку підприємства (рис. 1.5).

Генетичний або дескриптивний підхід полягає у тому, що прогнозування здійснюється на базі встановлених під час досліджень причинно-наслідкових взаємозв'язків між явищами.

Генетичний підхід враховує, що можуть бути розроблені науково-обґрунтовані та правдоподібні часткові і загальнонаукові, якісні і кількісні гіпотези стосовно умов і факторів розвитку в майбутньому, в тому числі гіпотези, визначаючі економічну політику та інші форми свідомого активного впливу на економічні й виробничі процеси.

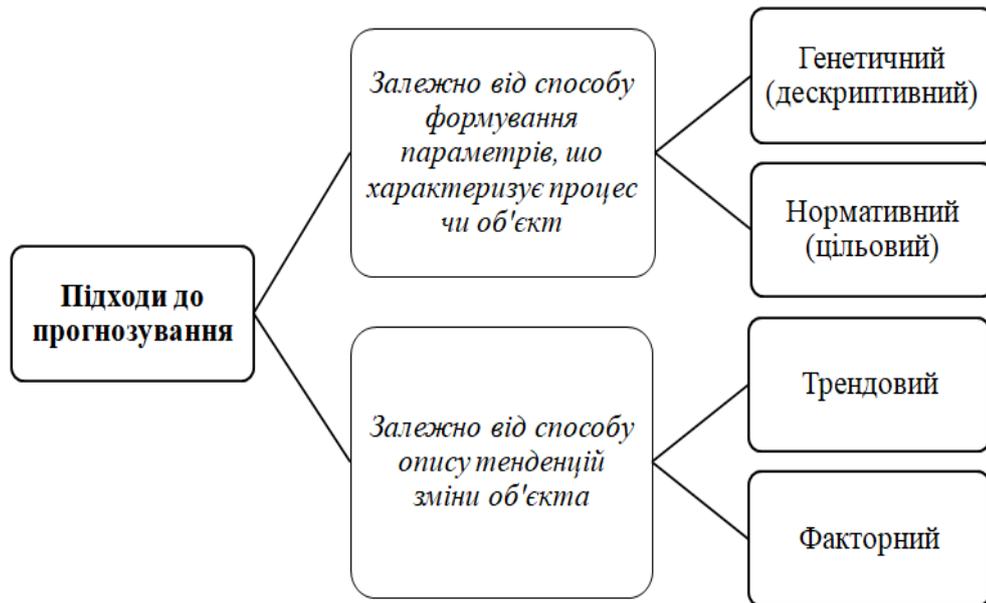

Рисунок 1.5 – Основні підходи у прогнозуванні розвитку підприємства
[складено автором]

Нормативно-цільовий підхід базується на визначенні результатів, котрі мають бути реалізовані у майбутньому. Якщо під час дескриптивного підходу послідовність і взаємозв'язок явищ вивчаються у напрямку від сучасності до майбутнього, то під час іншого навпаки – від майбутнього до сучасності. В такому порядку досліджуються і розгортаються ланцюги подій, що можуть статися, та заходи, які треба реалізувати для досягнення в перспективі нормативно заданого результату. В той же час обидва ці підходи мають велику кількість спільних рис [6, с. 143].

Трендовий підхід до прогнозування розвитку підприємства враховує екстраполяцію вирівняних значень тимчасового динамічного ряду показника прогнозування. Іншими словами відбувається перенесення складених тенденцій показника прогнозування у минулому на його розвиток у майбутньому.

Факторний підхід ґрунтується на оцінюванні впливу різних чинників та їх комбінацій на розвиток імовірного стану об'єкта управління в майбутньому. Через це з'являється необхідність у визначенні ряду регуляторів (факторів), які чинять вплив на прогнозований індикатор (показник), форм і процес їх взаємозв'язку.

Під час застосування факторного підходу можливе проведення прогнозу із керуючим фактором, іншими словами – використання у такому прогнозі кількісних оцінок імовірних наслідків виконання різних варіантів фінансової політики, мотиваційної (соціальної), політики координації взаємодії між суб'єктами ринку, нормативно-правової, інвестиційної, зовнішньоекономічної, кадрової та митної політики.

Таким чином, прогнозування поряд з проектуванням, плануванням і програмуванням виступає формою реалізації наукового передбачення, що не має змоги індикативно розв'язувати майбутні і поточні проблеми. Прогностичний підхід знаходить бажані або імовірні напрями розвитку об'єктів планування, подальшу оптимізацію та програму проекту.

1.3 Методологія прогнозування розвитку підприємства

Методологія прогнозування включає в себе методики прогнозування, методи та системи [39, с. 1]. Методика складання прогнозу залежить від обраного методу та поставленої задачі. Її послідовність наведена на рисунку 1.6.

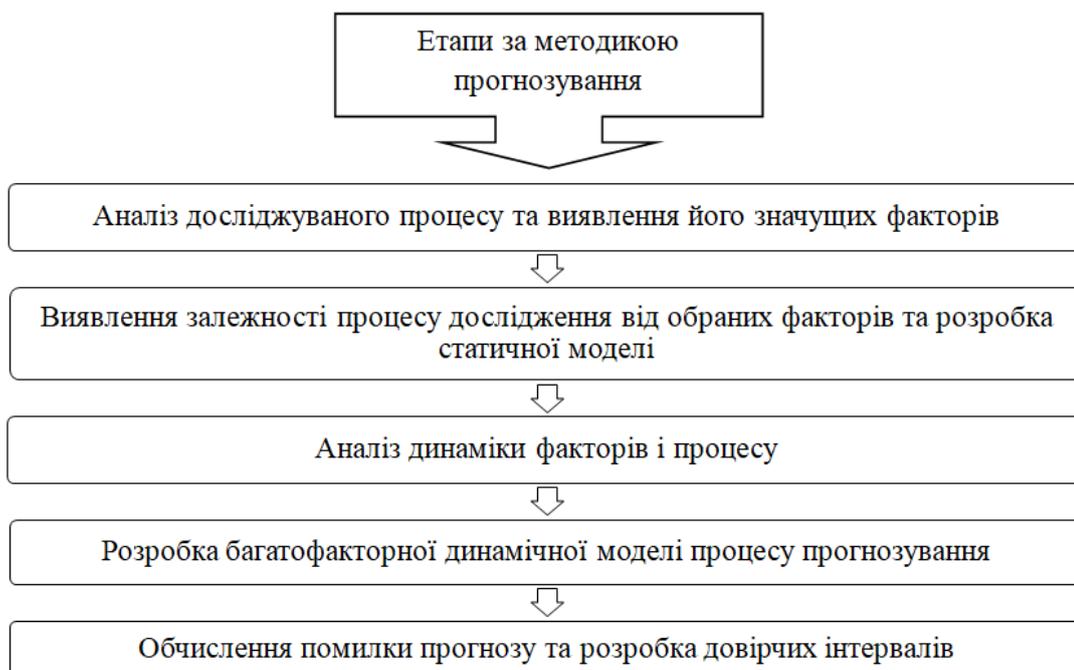

Рисунок 1.6 – Послідовність методики здійснення прогнозування

[складено автором]

У залежності від цільового спрямування і параметрів прогнозування менеджери обирають відповідний математичний апарат та наявні методи.

Велика кількість методів виконання завдань прогнозування об'єднується однією спільною ідеєю: знаходження екстраполяційних зв'язків між майбутнім і минулим, між існуючими даними про нинішній процес і характером його дії у подальшому. Особливість екстраполяційних зв'язків вказуватиме на апарат вирішення завдань прогнозу.

Від того, наскільки точним буде описання досліджуваних зв'язків, залежатиме і коректність прогнозування. Так як вони можуть бути детермінованими, то певна кількість завдань виконується більш ефективно під час поєднання різних методів (способів, прийомів) і математичного апарата різноманітних напрямків короткострокового прогнозу.

Методи прогнозування являють собою систему способів і прийомів мислення, які на базі аналізу ретроспективних даних, ендогенних та екзогенних зв'язків досліджуваного об'єкта, їхніх змін у межах прогнозованого процесу чи явища, дають змогу отримати розуміння деякої достовірності розвитку підприємства у майбутньому[50, с. 242].

Серед методів прогнозування розрізняють прості та комплексні.

Під простими методами прогнозування розуміють такі, що не можна розкласти на простіші.

Комплексні методи – це ті, що утворюються із різних взаємопов'язаних між собою методів.

У сучасній економічній науці існує близько 200 різноманітних методів прогнозування, але на практиці спеціалістами використовуються лише декілька з них.

Існує велика кількість думок щодо класифікації методів прогнозування, але загальноприйнятого варіанту не визначено. Найбільш поширений серед них вважається розмежування усіх методів на дві великі групи, в основі яких лежить принцип їх сутнісного поділу (рис. 1.7).

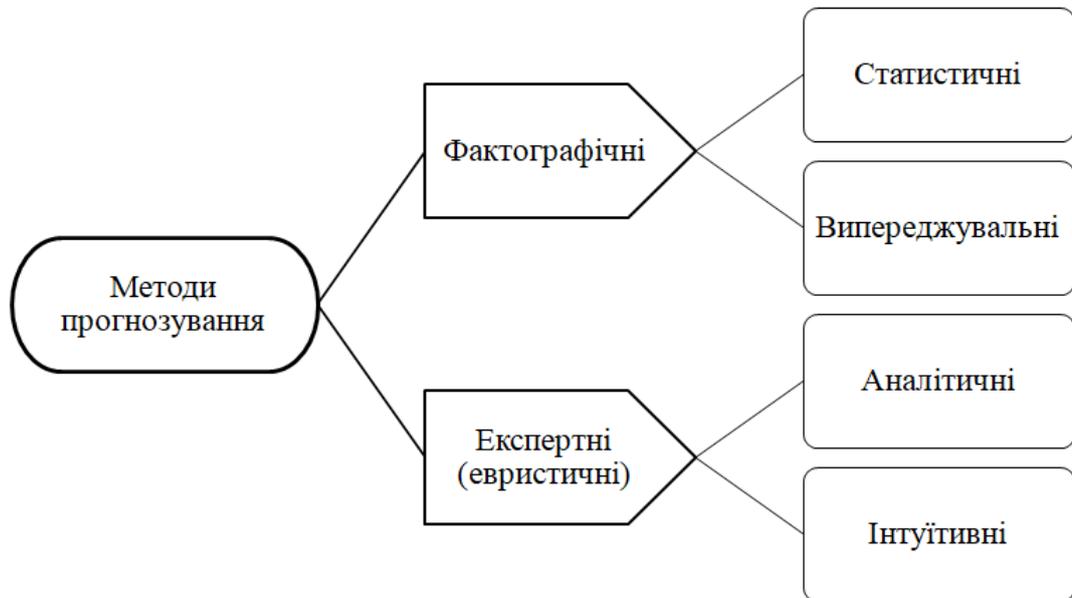

Рисунок 1.7 – Класифікація методів прогнозування розвитку підприємства [складено автором]

Фактографічні методи прогнозування розвитку підприємства використовуються за потреби застосування якісної і кількісної бази даних стосовно подій, котрі відбувалися у минулому.

Для прогнозування за допомогою формалізованих (фактографічних) методів матеріали повинні бути зафіксовані на будь-яких носіях інформації.

Фактографічні методи в свою чергу поділяються на випереджальні та статистичні.

До випереджальних методів належать:

- метод історичної аналогії;
- математичної аналогії;
- патентної експертизи.

Метод історичної аналогії застосовується на основі аналогії прогнозу з об'єктом, однаковим за природою.

Другий метод виявляє аналогії математичних описів здійснення розвитку об'єктів, різних за природою, що надалі використовує для прогнозування краще вивчений математичний опис одного з них [93, с. 557].

Статистичні методи включають:

- метод екстраполяції;

- інтерполяції;
- авторегресивні методи;
- кореляційний аналіз;
- метод найменших квадратів;
- гармонійних переваг;
- експоненціальне згладжування;
- факторинг.

Під час прогнозування із використанням методу екстраполяції ґрунтуються на утворених статистично тенденціях зміни кількісних характеристик прогнозованого об'єкта.

Якщо потрібно прогнозувати будь-яку величину на майбутній період за рядом минулих, використовують авторегресійні методи. У загальному вона виглядає так:

$$\hat{Y}_t = f(Y_{t-1}; Y_{t-2}; \dots; Y_{t-k}), \quad (1.1)$$

де $\hat{Y}_t$ – прогнозована величина показника;

f – функція прогнозування;

t – час;

k – кількість періодів, на які зрушений часовий ряд.

Кореляційний аналіз визначає кореляційні зв'язки випадкових величин. За допомогою цього методу можна перевірити різні економічні гіпотези щодо тісноти взаємозв'язку двох чи групи явищ.

Згідно з методом найменших квадратів складається система рівнянь. Для лінійної функції виду $Y = a + b \times t$ вона наступна:

$$\begin{aligned} \sum Y &= a \times \sum 1 + b \times \sum t, \\ \sum (Y \times t) &= a \times \sum t + b \times \sum t^2. \end{aligned} \quad (1.2)$$

Для параболи другої міри ($Y = a + b \times t + c \times t^2$):

$$\begin{aligned} \sum Y &= a \times \sum 1 + b \times \sum t + c \times \sum t^2, \\ \sum (Y \times t) &= a \times \sum t + b \times \sum t^2 + c \times \sum t^3, \\ \sum (Y \times t^2) &= a \times \sum t^2 + b \times \sum t^3 + c \times \sum t^4. \end{aligned} \quad (1.3)$$

Для степеневі функції виду $Y = a \times t^b$ після логарифмування отримуємо рівняння $\ln Y = \ln a + b \times \ln t$:

$$\begin{aligned} \sum \ln Y &= \ln a \times \sum 1 + b \times \sum \ln t, \\ \sum (\ln Y \times \ln t) &= \ln a \times \sum \ln t + b \times \sum (\ln t)^2. \end{aligned} \quad (1.4)$$

Метод експоненціального згладжування доцільно використовувати для здійснення прогнозу найближчого майбутнього дискретних часових рядів.

Факторинг дає змогу обробити у динаміці багатовимірний обсяг інформації про об'єкт із застосуванням факторного статистичного аналізу, його різноманітних видів.

Евристичні методи прогнозування розвитку підприємства і їх застосування має на меті обрання методик здійснення теоретичних досліджень та виконання прогнозних розробок за допомогою прийомів логічного мислення.

Експертні (евристичні) методи поділяються на підгрупи інтуїтивного й аналітичного прогнозування.

Аналітичні методи включають:

- морфологічний аналіз;
- матричний аналіз;
- інформаційне моделювання;
- прогнозні графіки, дерево цілей;
- оптимізацію;
- метод структурної аналогії;
- побудови прогнозного сценарію.

Морфологічний аналіз є одним із найбільш ефективних методів синтезу об'єкта.

Для найдоцільнішого використання ресурсів для досягнення намічених цілей використовують матричний аналіз. Під час такого прогнозування визначається система чинників, котрі здійснюють вплив на розвиток прогнозованого об'єкта, об'єднують їх у однорідні групи та визначають впливовість цих систем одна на одну і на кінцеву мету[93, с. 556].

Графіком називають фігуру, утворену вершинами (точками). Кожна пара таких точок поєднується одним ребром. Між цими ребрами бувають різні співвідношення, через що графіки бувають орієнтованими чи неорієнтованими, пов'язаними та ні, мати або не мати петлі. В залежності від відносин між елементами обирається відповідний графік.

Дерево цілей – це графік-дерево, у якого ранжовані вершини. Іншими словами, ці вершини виражаються за допомогою кількісних оцінок і визначають пріоритет напрямків розвитку.

Дерево цілей і прогнозний графік застосовують для обґрунтування розвитку об'єкта прогнозування та довгострокового планування дослідно-конструкторських робіт і наукових досліджень.

Структурна аналогія – це метод, що полягає у прогнозуванні відповідно до історичних аналогій ознак інших об'єктів на основі їх подібності і за конкретною ознакою.

Прогнозний сценарій являє собою метод, котрий допомагає встановлювати логічну послідовність подій для того, щоб продемонструвати, як можна поступово розкрити стан розвитку підприємства у майбутньому, виходячи ситуації, яка склалася зараз.

Основним призначенням прогнозних сценаріїв є виявлення основних чинників, окреслення головної мети розвитку та формування дерева цілей.

Інтуїтивні методи соціально-економічного прогнозу застосовують тоді, коли під час прогнозування через складність об'єкта неможливо врахувати всі фактори, що на нього впливають. До них належать:

- інтерв'ю;
- метод Дельфі;
- евристичний;

- експертної оцінки;
- колективної генерації ідей.

Найбільш поширеним серед інтуїтивних методів є інтерв'ю. Він базується на безпосередньому опитуванні від прогнозиста спеціалістів відносно тенденцій розвитку підприємства.

Назва методу Дельфі походить від міста Дельфи, яке відоме завдяки віщунам-оракулам, котрі могли пророкувати майбутнє. Їх передбачення доносилися до суспільства тільки після обговорення на раді дельфійських мудреців.

Даний метод виступає як узагальнення оцінок експертів, які зазвичай стосуються перспектив розвитку.

Під час застосування методу Дельфі здійснюється опитування експертів, котре безпосередньо включає контакт між ними і таким чином, зменшуючи груповий вплив. Він здійснюється у декілька етапів.

Після завершення першого опитування до експертів доводять отримані ранги думок.

Наступний етап проводять із узагальненням думок експертів. У такій послідовності прогнозування роблять до того моменту, доки не сформується єдина думка.

Особливостями цього методу є:

- неможливість лобіювання окремих інтересів;
- статистичне оброблення групової відповіді;
- анонімність експертів;
- використання результатів минулого опитувального туру.

До недоліків методу Дельфі відносять:

- погано продумана підготовка анкет;
- склад залучених фахівців до опитування;
- поверхневий аналіз, спричинений бажанням фахівців якомога швидше отримати відповіді на поставлені питання;
- недооцінювання експертами якісно нових факторів, імовірність виникнення яких існує в майбутньому тощо.

Наведені вище недоліки методу Дельфі фахівці намагаються усунути за допомогою його нових модифікацій, одним із яких є ПАТТЕРН (розроблений у 1962 – 1964 рр.). Його назва утворюється із перших літер англійських слів, котрі означають планування способом кількісної оцінки технічних даних.

Під час застосування методу ПАТТЕРН проблему ділять на ряд проблем, окремих елементів і завдань, які піддаються оцінкам експертів.

Далі елементи, завдання, під проблеми і проблеми утворюють дерево рішень, обчислюються коефіцієнти важливості кожного з них. Згодом відбувається відкрите обговорення оцінок окремих експертів. Проте, не зважаючи на негативні наслідки конформізму, цей метод доцільний в питанні ділового взаємовпливу між експертами.

Евристичний метод ґрунтується на тому, що використані при формуванні прогнозу підходи є невідокремленими від особи, яка здійснює прогнозування, та задані в неявній формі. У процесі розроблення такого прогнозу переважають досвід, інтуїція, уява і творчість.

Найбільш сучасним серед усіх є метод експертних оцінок, котрий проводиться групою експертів або одним фахівцем. У його основі покладено аналіз процесів, явищ, об'єктів. Під час застосування такого методу проявляються особливості завдань прогнозування та з'являється можливість визначити їх імовірні напрямки розвитку [50, с. 246].

Його основними етапами є:

- визначення проблем та їх структуризація;
- обрання форми і методики опитування експертів;
- розробка таблиць і анкет опитування;
- визначення чисельності і структури експертної групи;
- заповнення експертами в чітко визначеній або довільній формі опитувальних таблиць;
- процес анкетування;
- статистичне оброблення закодованих і заповнених таблиць, анкет, опитувань;
- оцінка надійності отриманих результатів;

- складання на основі думки експертів підсумкової оцінки стану розвитку підприємства.

Для методів експертних оцінок характері такі особливості:

- експертами обирають спеціалістів, котрі мають високу кваліфікацію і необхідний досвід у сфері прогнозування;
- фахівці продукують оцінки, які можна кількісно обробити;
- вважається, що думка більшості експертів характеризує процес прогнозування достатньо точно;
- спеціалістам чітко формулюють завдання;
- методику здійснення обробки відповідей і проведення опитувань складає група експертів у сфері прогнозування.

Серед експертів виокремлюють дві категорії: фахівці широкого профілю, котрі забезпечують будування моделей і виявлення суттєвих проблем та спеціалізовані.

Експерта із проведення прогнозу обирають, ґрунтуючись на його репутації з-поміж певної категорії спеціалістів.

Але потрібно брати до уваги, що навіть висококваліфікований експерт не завжди може достатньо грамотно розглянути і зрозуміти глобальні, загальні питання.

Щоб виконати таке завдання потрібно залучати фахівців, які можуть бути вузько проінформовані, але будуть рішучими здатними до уяви.

Експерт означає досвідчену особу, тому при їх виборі важлива розвинена інтуїція і професійний досвід.

До експертів висуваються наступні вимоги:

- його оцінки в часі повинні бути стабільними;
- для покращення оцінки доцільно отримати додаткову інформацію про ознаки прогнозування;
- потрібно, щоб експерт був визнаним спеціалістом у відповідній галузі знань;
- необхідно, аби він мав у цій галузі деякий досвід ефективних прогнозів.

Під час формування оцінок можуть виникати помилки двох видів: систематичні та випадкові.

Фахівець, який схильний до систематичних помилок, отримує значення, що суттєво відрізняються від істинного у бік зменшення чи збільшення. Такі помилки вважаються пов'язаними із складом розуму експертів. Для їх характеристики зазвичай застосовуються поправочні коефіцієнти.

Випадкові помилки характеризуються величиною розкиду дисперсії. Через це намагаються переважно обирати експертів, у яких оцінки мають невелику дисперсію. Проте, зрозуміло, що не можливо визначити здатність фахівців робити коректні експертні оцінки заздалегідь.

Під час прогнозування на практиці переважно намагаються мінімізувати кількість експертів. Однак, визначення цієї кількості менше певної межі означатиме зниження репрезентативності.

Можна використовувати наступну формулу:

$$N_{\min} = 0,5 \times (3/e + 5), \quad (1.5)$$

де $N_{\min}$ – мінімальна кількість експертів;

e – задана величина зміни середньої помилки із виключенням чи включенням експерта.

Питання для експертів можна представити у вигляді таблиць, складених за певною послідовністю. Наприклад, від складних до простих або від широких до вузьких тощо. Варто досягнути, щоб фахівці однозначно розуміли питання і незалежно склали свої судження.

Метод колективної генерації ідей (мозкова атака) базується на пересіканні протилежних рекомендацій і думок стосовно вирішення якоїсь проблеми [93, с. 556].

Метод мозкової атаки застосовується при визначенні імовірних варіантів розвитку підприємства і дає можливість за короткий час вийти на хороші результати, залучивши у цей активний процес усіх експертів. Він потребує

розробки деструктивної (руйнівної) відносної оцінки, що допомагає швидко оцінювати експертні пропозиції без ліміту на їх кількість.

Сутність колективної генерації ідей проявляється у використанні творчих здібностей до мозкової атаки у спеціалістів відносно проблемної ситуації. В першу чергу, обґрунтовується суть ідеї, а далі усі запропоновані ідеї деструктують (руйнують).

Якщо подані ідеї не влаштовують експертів, вони повинні запропонувати нові.

Метод мозкової атаки здійснюють у такому порядку:

1 етап – утворення групи учасників колективної генерації за складом і кількістю. Найбільш доцільна чисельність учасників у групі обчислюється емпіричним шляхом. Максимально продуктивними вважаються групи, що складаються із 10-15 осіб, а тривалість обговорення в них становить від 1 до 5 годин.

2 етап – формування проблемного запису учасників у мозковій атаці. Він складається групою із аналізу проблеми і передбачає в собі опис проблемної ситуації та методу руйнівної відносної оцінки.

3 етап – опис деструктивного відносного оцінювання, який містить:

- опис принципу і умов, котрі гарантують ефективність колективної генерації ідей;
- визначення автора результатів атаки;
- головні правила проведення;
- виключення неправдивої інформації, лояльність щодо думок інших експертів, розвинення декількох ідей.

4 етап – генерація ідей. Розкривається сутність проблемної ситуації і пояснюються правила мозкової атаки.

5 етап – систематизація ідей, висунутих на попередньому етапі.

6 етап – руйнування (деструктуризація) систематизованих ідей із критичуванням учасниками атаки.

7 етап – оцінка критичних зауважень і формування переліку ідей, що були прийняті.

Недоліком даного методу можна назвати конформізм, тобто лобювання інтересів окремих груп дослідження, а перевагою є можливість швидко приймати рішення.

Також важливе місце у проблематиці методології займає визначення причинно-наслідкового прогнозу і зв'язку, оскільки одним із найвагоміших показників адекватності пізнання є передбачення. Це добре помітно у процедурах фальсифікації та верифікації, під час яких, не зважаючи на протилежну спрямованість, обидві ґрунтувались на передбаченні.

Причинно-наслідковий зв'язок є об'єктивним для осмислення сутності закономірностей розвитку усіх процесів і явищ. Розуміння причини дає можливість отримати всебічне пізнання та дозволяє відповісти на питання виникнення і розвитку будь-якого явища.

Під час проведення такого дослідження необхідно брати до уваги деякі закономірності та особливості:

- причина з'являється перед наслідком;
- між наслідком і причиною існує певна часова послідовність;
- кожне явище формується під дією декількох причин.

Якісні методи потрібні тоді, коли для прогнозування недостатньо інформації або кількісна модель буде для підприємства занадто дорогою. Вони базуються на використанні отриманої під час опитування споживачів, працівників, експертів якісної інформації про події і явища та повинні включати прийоми ранжування і рейтингування, необхідні для переведення оцінок у кількісні із якісних.

Особливості застосування різних груп методів прогнозування розвитку підприємства наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Особливості використання методів прогнозування розвитку підприємства [50, с. 244]

Характерні ознаки	Групи методів			
	Фактографічні	Експертні	Причинно-наслідкові	Якісні
Особливості застосування	При розробці детального прогнозу зміни у часі сукупності ознак або їх окремих елементів	При прогнозуванні із використанням методичних правил і логічних прийомів теоретичних досліджень	При великій кількості змінних для пошуку залежності між фактором дослідження та іншими змінними	При пошуку додаткової інформації
Переваги	Деталізований прогноз	Незалежність від минулих даних і від їх достовірності	Встановлення тісного взаємозв'язку між факторами дослідження	Знаходження нових ідей та їх альтернативних варіантів
Недоліки	Потреба в інформації за попередні періоди	Залежність від людського фактору	Складність, не гарантована достовірність, потреба у вхідній інформації	Потреба у великій кількості часу

Кількісні методи прогнозування розвитку підприємства застосовують для розробки динамічних і причинно-наслідкових моделей, ґрунтуючись на базовій вибірці статистичних даних розвитку підприємства за ретроспективний період [39, с. 1].

Також важливе місце у системі прогнозування посідає прогнозування суспільного розвитку. Варто зазначити, що одним із головних напрямків такого дослідження є соціально-економічне прогнозування. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин воно виступає дієвим інструментом планомірної організації життя суспільства, механізмом подолання соціальної й економічної кризи та засобом досягнення у країні стабільного розвитку.

Як складова державного регулювання, прогнозування соціально-економічного розвитку здійснюється на основі передбачення у визначеному майбутньому стану соціальної сфери й економіки. Це визначає структурні елементи і напрями розвитку і в свою чергу потребує здійснення якісного і кількісного аналізу процесів економіки, розуміння чинників, умов та тенденцій, які впливають на його розвиток, забезпечується застосування системи методів,

що дозволяють визначити найоптимальніші шляхи досягнення намічених економічних результатів та їх наслідки для соціуму.

Від рівня прогнозування суспільного розвитку залежатиме ефективність управління і планування економікою держави в цілому та окремих суб'єктів господарювання.

Таким чином, використання методів прогнозування розвитку підприємства, необхідне для вивчення явищ і процесів, ґрунтується на наукових методиках і складанні алгоритмів розвитку обраних процесів економіки на макро-, мезо- чи макрорівнях держави чи світу.

Висновки до розділу

Попри велику кількість наукових праць та досліджень, вчені так і не визначили загальноприйняте трактування поняття прогнозування розвитку підприємства. Однак, узагальнюючи наведені пропозиції, його можна охарактеризувати як процес передбачення можливого стану підприємства у майбутньому з метою пошуку шляхів його оптимального розвитку.

В умовах глобалізаційних трансформацій прогнозування виступає незамінним інструментом економічних досліджень, що в свою чергу потребує використання сучасних принципів та підходів, які допоможуть ефективно обґрунтувати уявлення про стан майбутнього розвитку об'єкта дослідження.

Визначено, що необхідність використання методів прогнозування для вивчення економічних процесів виходить із потреби отримання орієнтирів для майбутнього розвитку на базі структурних елементів економічної системи, а також логіки утворення економічних зв'язків і внутрішніх залежностей механізмів роботи підприємства.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

2.1 Організаційно-правові основи діяльності товариства

Товариство з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ», скорочене найменування ТОВ «ТАІ», засноване та діє на підставі Статуту, згідно з рішенням засновників підприємства, Законодавством України, Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, КЗпП України та іншими нормативно-правовими актами

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є одноосібним правонаступником СП «ТАВААГРОІНВЕСТ». В результаті перетворення до ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» перейшло все майно, всі права та обов'язки Спільного підприємства «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Загальна характеристика ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Загальна характеристика ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Зміст необхідних відомостей	Інформація
1. Повна назва підприємства	Товариство з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ»
2. Скорочена назва підприємства	ТОВ «ТАІ»
3. Дата реєстрації підприємства	24.06.2016р
4. Ідентифікаційний код юридичної особи	33343788808
5. Адреса підприємства	Полтавська область, місто Полтава, вулиця Серьогіна, будинок 8, офіс 1
6. Код ЄДРПОУ	40598763
7. Відомості про органи управління юридичної особи	Загальні збори, Директор
8. Основний вид діяльності	46.75 Оптова торгівля хімічними продуктами
9. Організаційно-правова форма підприємства	Товариство з обмеженою відповідальністю
10. Розмір статутного капіталу	5000,00 грн

Зміст необхідних відомостей Інформація

1. Повна назва підприємства: Товариство з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ»

2. Скорочена назва підприємства: ТОВ «ТАІ»

3. Дата реєстрації підприємства: 24.06.2016р

4. Ідентифікаційний код юридичної особи: 33343788808

5. Адреса підприємства: Полтавська область, місто Полтава, вулиця Серьогіна, будинок 8, офіс 1

6. Код ЄДРПОУ: 40598763

7. Відомості про органи управління юридичної особи: Загальні збори, Директор

8. Основний вид діяльності: 46.75 Оптова торгівля хімічними продуктами

9. Організаційно-правова форма підприємства: Товариство з обмеженою відповідальністю

10. Розмір статутного капіталу: 5000,00 грн

Джерело: складено автором

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має представництво за адресою: Львівська область, місто Львів, вулиця Богдана Хмельницького, будинок 106, офіс 301.

Товариство з обмеженою відповідальністю, скорочено ТОВ – одна з організаційно-правових форм підприємницької діяльності, тобто самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг і здійснення торгівлі з метою отримання прибутку.

Особливістю такої організаційно-правової форми підприємницької діяльності є те, що статутний капітал даного суб'єкта господарювання поділений на частки, розмір яких встановлюється статутом компанії.

Учасники цього товариства за своїми зобов'язаннями відповідають в обмеженому розмірі. ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є юридичною особою відповідно до законодавства України і має право від свого імені укладати угоди, набувати майнових та особистих немайнових прав і нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді.

Товариство відповідає за своїми зобов'язаннями всім своїм майном, на яке згідно із законодавством України може бути звернено стягнення. Засновники товариства несуть відповідальність за його зобов'язаннями лише в межах сум внесків до статутного фонду товариства.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має право брати участь у створенні капіталів інших підприємств, створювати свої дочірні підприємства, відділення, агентства, філії, представництва, об'єднуватися в асоціації, спілки, асоціації, створювати спільні підприємства за участю українських громадян та іноземних партнерів, на придбання акцій, паїв, облігацій та інших цінних паперів.

Напрями діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», відповідно коду КВЕД наведено на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 – Напрями діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Джерело: складено автором

Основним видом діяльності за кодом КВЕД є 46.75 оптова торгівля хімічною продукцією.

Підприємство має самостійний баланс, рахунки в установах банків, здійснює свою діяльність на засадах повного самоокупності, самоокупності та самофінансування, в тому числі в іноземній валюті. Товариство має круглу

печатку, штампи та бланки із своїм найменуванням українською та англійською мовами. Підприємство має право володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном.

Головною метою сільськогосподарського підприємства є отримання прибутку для задоволення інтересів пайовиків та економічних і соціальних потреб працівників.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є самостійним суб'єктом господарювання, який здійснює свою діяльність на внутрішньому ринку України з метою отримання прибутку.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» – українська науково-виробнича компанія, яка орієнтована на розвиток рослинництва – однієї з провідних галузей аграрного сектору України. На підприємстві працюють досвідчені висококваліфіковані спеціалісти аграрної галузі.

Підприємство спеціалізується на розробці, вивченні та впровадженні у виробництво добрив та інших діючих речовин, які призводять до підвищення рентабельності агробізнесу.

Сільськогосподарське підприємство має широкий асортимент продукції, зокрема:

- насіннєвий матеріал;
- мікродобрива;
- засоби захисту рослин;
- інокулянти;
- біологічні препарати;
- родентициди.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» співпрацює з партнерами, серед яких: ТОВ «НОПОСОН-АГРО», ГК «Ярило», ГК «Евраліс Семенс», Компанія «Агро-Адмірал», Компанія «Юг Агролідер», «Агрохімічні Технології» (АХТ), KWS», «Всеукраїнський науковий інститут селекції», Юридична група «Гарант».

Статутом ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» визначено, що органом управління підприємства є загальні збори учасників, органами управління є наглядова рада, правління та ревізійна комісія. Поточне керівництво роботою підприємства

здійснюють генеральний директор підприємства за напрямками діяльності та їх заступники.

Загальні збори здійснюють свою діяльність на підставі установчих документів, сукупність їх повноважень наведено на рисунку 2.2.

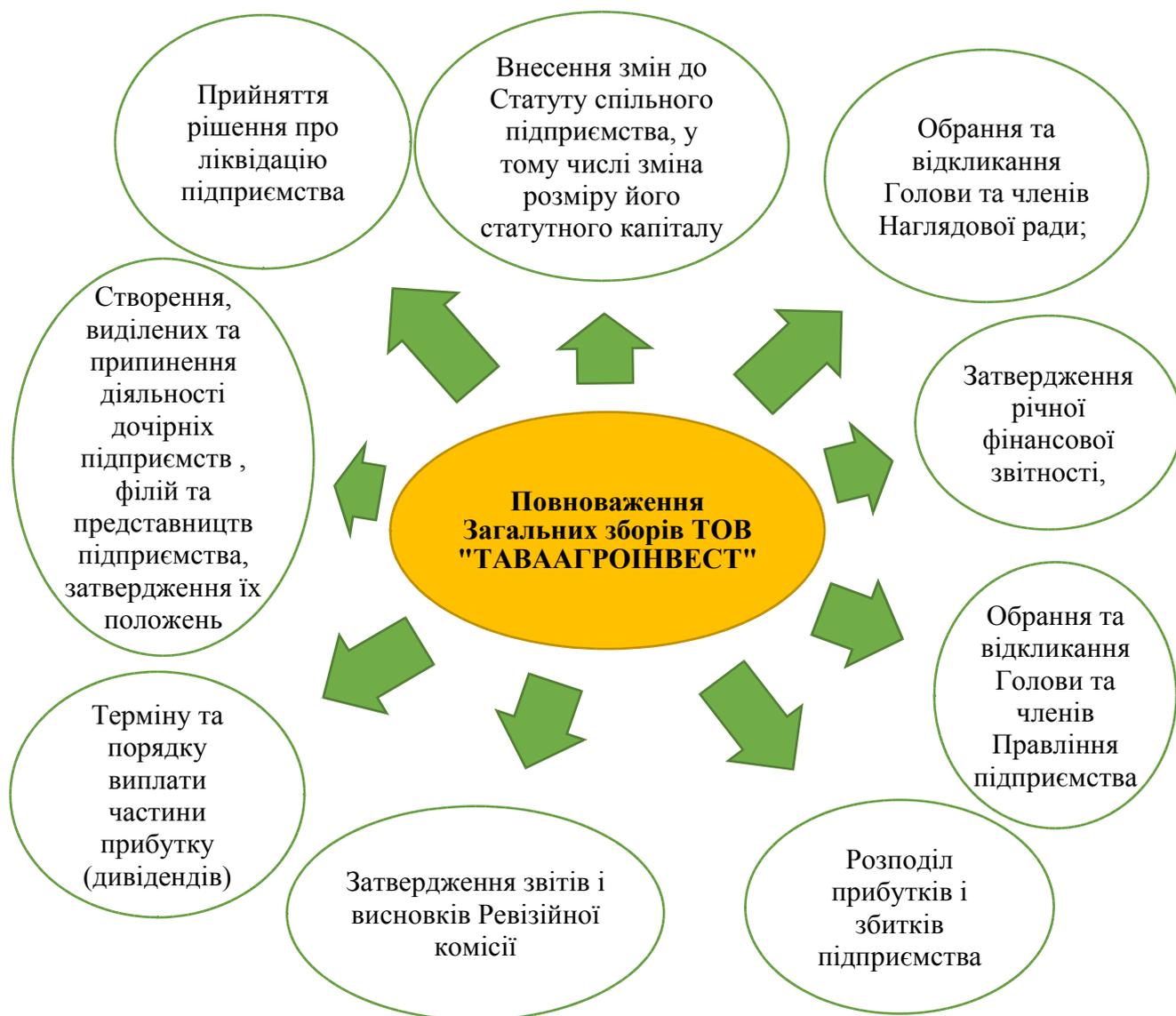

Рисунок 2.2 – Повноваження Загальних зборів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Джерело: складено автором

Апарат управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» побудований таким чином, щоб забезпечити взаємозалежну єдність усіх ланок підприємства в науково-технічних, організаційних відносинах, а також для ефективного використання трудових і матеріальних ресурсів.

Генеральний директор визначає, формулює, планує, здійснює і координує всі види діяльності підприємства; визначає напрями розвитку підприємства у формуванні цінової, кредитно-банківської, податкової та страхової політики, соціальної та зовнішньоекономічної діяльності; організує роботу і ефективну взаємодію виробничих одиниць, цехів та інших структурних підрозділів підприємства, направляє їх діяльність на досягнення високих темпів розвитку і удосконалення виробництва та продукції; направляє діяльність персоналу на досягнення високих економічних та фінансових результатів; забезпечує виконання підприємством програми оновлення продукції, планів капітального будівництва, обов'язків перед державним бюджетом, постачальниками, замовниками і банками; організує виробничо-господарську діяльність підприємства на основі застосування методів обґрунтованого планування, нормативних матеріалів, фінансових і трудових витрат, широкого розповсюдження передового досвіду; уживає заходів щодо забезпечення підприємства кваліфікованими кадрами, найкращого використання безпечних і сприятливих умов праці, додержання вимог законодавства про охорону навколишнього середовища та ін.

Заступник директора з комерційних питань (фінансів та економіки) здійснює безпосереднє керівництво планово-економічним відділом, основні завдання якого наведені на рисунку 2.3.

Сьогодні ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має розвинену мережу складських та логістичних центрів у Полтавській, Київській та Львівській областях. Загальна площа складських приміщень 3580 м². Крім того, підприємство має власний автопарк для перевезення вантажів по Полтавській області та за її межами. Загальна вартість автопарку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» становить 3 млн 623 тис. грн.

Рисунок 2.3 – Основні завдання заступника директора з комерційних питань (фінансів та економіки) ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Джерело: складено автором

За час своєї діяльності підприємством побудовано, реконструйовано, модернізовано та введено в експлуатацію десятки складських, пакувальних і матеріально-технічних приміщень та об'єктів соціально-побутового призначення для підсобних робітників. Наприкінці 2020 року введено в експлуатацію новий пакувальний цех, оснащений інноваційним складським обладнанням. Результати діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» неодноразово відзначалися грамотами та відзнаками облдержадміністрації.

Отже, ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» – українська науково-виробнича компанія, спрямована на розвиток рослинництва – однієї з провідних галузей аграрного сектору України. Для успішної роботи підприємство має відповідні служби та відділи, які регулюють його діяльність. Компанія постійно розширюється та вдосконалюється, що забезпечує її конкурентоспроможність.

Схема організаційної структури управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» наведена на рисунку 2.4. Тип організаційної структури – лінійно функціональний, що є найбільш поширеним серед сільськогосподарських підприємств. В основу його побудови покладена лінійна вертикаль управління і спеціалізація управлінської праці за функціональними підсистемами (персонал, фінанси, маркетинг, постачання, тощо). За кінцевий результат у цілому відповідає лінійний керівник організації, завдання якого полягає в тому, аби всі функціональні служби докладали свої зусилля у його досягнення. Тому він витрачає багато сил на прийняття і координацію рішень по ринкам і продукції.

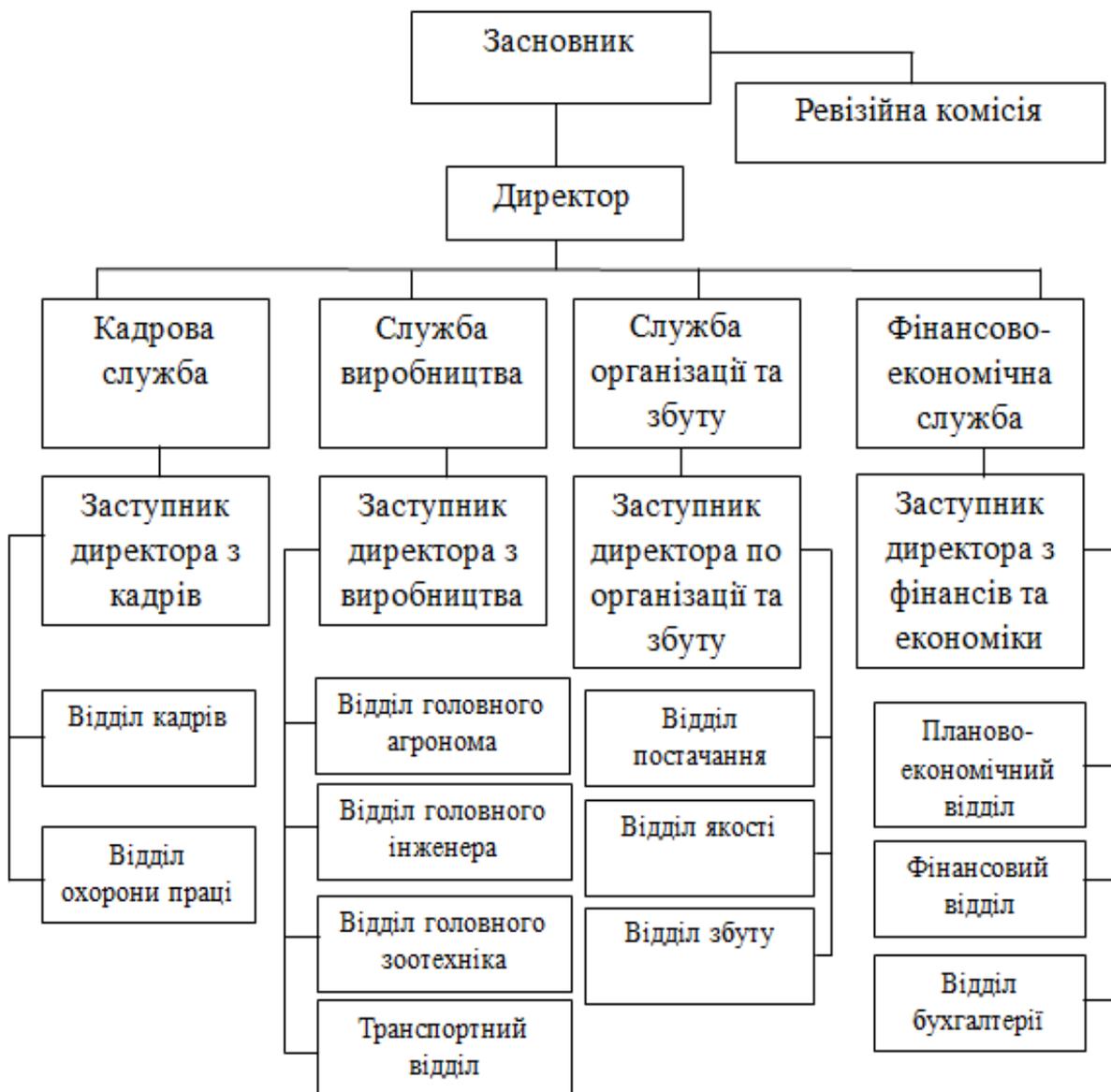

Рисунок 2.4 – Організаційна структура управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Згідно із рис. 2.4, вищим органом управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» виступає засновник товариства.

До його виключної компетенції належить:

- внесення змін до статуту товариства, зміна розміру його статутного капіталу;
- визначення основних напрямків діяльності товариства, затвердження його планів та звітів про їх виконання;
- затвердження річних звітів та бухгалтерських балансів, розподіл прибутку та збитків товариства;
- обрання та відкликання директора товариства;
- визначення форм контролю за діяльністю директора товариства, створення, визначення повноважень та відкликання ревізійної комісії;
- затвердження процедур, правил, та інших внутрішніх документів товариства;
- визначення організаційної структури управління;
- інші повноваження, передбачені статутом товариства.

Управління поточною діяльністю товариства виконується директором, який є його виконавчим органом. У своїй роботі директор керується нормами чинного законодавства, статутом та рішеннями загальних зборів учасників товариства.

Важливу роль для забезпечення ефективного та безперервного виробничого процесу відіграє виробнича структура ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Виробничими підрозділами товариства є безпосередньо ферми і тракторні бригади. Обслуговуюче виробництво представлене ремонтною майстернею, автопарком, їдальнею, будівельною бригадою та охороною. До допоміжних господарських центрів відносяться зерносклад, сушарка і млин.

Виробнича площа підприємства становить : у власності 5 земельних ділянок площею: (1,81 га, 1,99 га, 0,58 га, 1,4 га та 2 га) разом – 5,78 га; в оренді 2248 ділянок загальною площею 3350 га.

У цілому, виробнича та організаційна структура управління на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є достатньо ефективною, дозволяє чітко розподіляти завдання та якісно їх виконувати.

2.2 Аналіз зовнішнього середовища товариства

Однією з основних галузей економіки України є сільське господарство. Тут знаходиться близько чверті всіх чорноземів у світі, тому відповідно є хороші умови для ведення рослинництва.

Всього станом на 2022 рік серед 60,3 млн га площі України, 41,4 млн га – це сільськогосподарські угіддя, тобто 68,7%. З них:

- 32,7 млн га рілля;
- 5,3 млн га пасовищ;
- 2,3 млн га сіножатей;
- 0,9 млн га багаторічних насаджень;
- 0,2 млн га перелогів (рис. 2.5)[27].

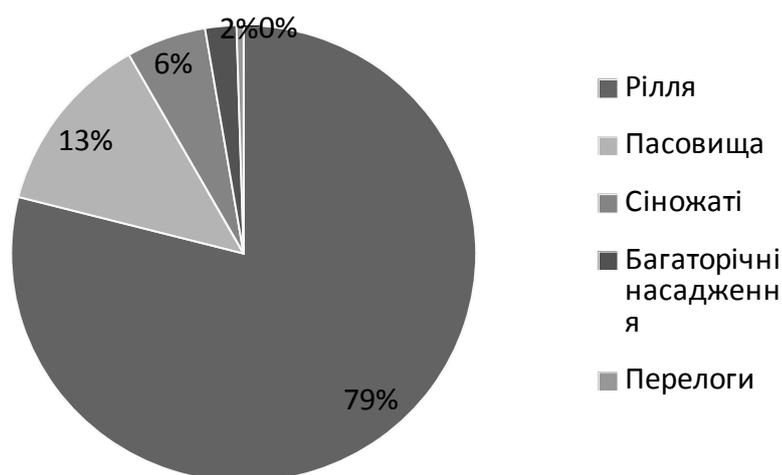

Рисунок 2.5 – Структура сільськогосподарських угідь України
[складено автором]

Оскільки будь-яку галузь макроекономіки становить сукупність підприємств, що виготовляють однорідну продукцію, важливо оцінити динаміку зміни кількості суб'єктів господарювання у сільському господарстві (табл. 2.2).

Як бачимо, за останні 5 років число підприємств у цій галузі знизилося на 1252 одиниць, тобто на 1,7%. Станом на 2022 рік серед усієї галузі найбільше працює суб'єктів у сільському господарстві, мисливстві і пов'язаними з ними

послугами – 67121 одиниць, з них 19369 одиниць – це фізичні особи-підприємці.

Таблиця 2.2 –Кількість суб'єктів господарювання сільськогосподарської галузі за 2018-2022 рр.[2]

1	Роки	Кількість суб'єктів господарювання		
		Усього, од.	Із них фізичні особи-підприємці, од.	У % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності
2	3	4	5	
Усього	2018	1865631	1559161	83,6
	2019	1805144	1466803	81,3
	2020	1839672	1483716	80,7
	2021	1941701	1561028	80,4
	2022	1973652	1599755	81,1
Сільське, лісове та рибне господарство	2018	74620	29622	39,7
	2019	76593	26478	34,6
	2020	76328	25824	33,8
	2021	75450	25211	33,4
	2022	73368	23916	32,6
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	2018	66837	23478	35,1
	2019	69536	21225	30,5
	2020	69596	20943	30,1
	2021	68675	20350	29,6
	2022	67121	19369	28,9
Лісове господарство та лісозаготівлі	2018	3501	2642	75,5
	2019	3371	2422	71,8
	2020	3422	2439	71,3
	2021	3552	2558	72,0
	2022	3309	2427	73,3
Рибне господарство	2018	4282	3502	81,8
	2019	3686	2831	76,8
	2020	3310	2442	73,8
	2021	3223	2303	71,5
	2022	2938	2120	72,15

Важливою характеристикою галузі є також сальдо її зовнішньої торгівлі (табл. 2.3). Загальне сальдо зовнішньої торгівлі України у 2022 році мало негативне значення -4770797,8 тис. дол. США.

Сільськогосподарська галузь представлена продуктами рослинного та тваринного походження. Перша група мала додатне сальдо у розмірі 13407494,2 тис. дол. США, а от продукція тваринного походження та живі тварини – від'ємне (-248812,7 тис. дол. США).

Таблиця 2.3 – Товарна структура зовнішньої торгівлі сільськогосподарської галузі у 2022 році за деякими видами продукції [2]

Назва товарів	Експорт			Імпорт			Сальдо зовнішньої торгівлі, тис. дол. США
	тис.дол. США	у % до 2020	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до 2020	у % до загального обсягу	
Усього	68072328,8	138,4	100,0	72843126,6	134,1	100,0	-4770797,8
у тому числі							
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1345194,8	113,2	2,0	1594007,5	126,7	2,2	-248812,7
II. Продукти рослинного походження	15538028,4	130,8	22,8	2130534,2	107,1	2,9	13407494,2

Найбільш ефективною ланкою у сільському господарстві в Україні станом на сьогодні є агрохолдинги. Завдяки залученню потужних земельних та інвестиційних ресурсів їм вдається швидко нарощувати обсяги свого виробництва для задоволення попиту споживачів на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також утримувати найбільшу частку серед обсягу ВВП.

Рейтинг найбільших агрохолдингів України станом на 2022 рік представлений у таблиці 2.4 [69].

Таблиця 2.4 – Найбільші агрохолдинги України у 2022 році

Назва агрохолдингу	Земельний банк у 2019 р., тис. га	Частка у загальному обсязі сільськогосподарських угідь, %	Земельний банк у 2022 р., тис. га
1	2	3	4
Kernel	600	1,45	510
UkrLandFarming	470	1,14	475
МХП	370	0,89	370
Агропросперіс	410	0,99	300
Астарта-Київ	210	0,51	243
Continental Farmers Group	45	0,11	195
Мрія	119	0,29	180
Епіцентр	115	0,28	160
АСТ	47	0,11	150
Harveast	50	0,12	127
ІМК	123,9	0,30	123
Укрпромінвест-Агро	116,5	0,28	120
Агротон	40	0,10	110

Як видно з таблиці 2.4, найбільшим агрохолдингом України залишився Kernel, земельний банк якого у 2022 році складає 510 тис. га, що на 90 тис. га менше, ніж два роки тому. Зменшення земельного банку можна відслідкувати і у холдингах Агропросперіс та ІМК, у всіх інших – відбувалося нарощування площ залучених угідь.

Аналіз діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» доцільно провести у вигляді SWOT-аналізу, в якому можна визначити сильні та слабкі сторони товариства, а також можливості і загрози (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Матриця SWOT-аналізу для ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Збільшення асортименту, розширення сфери діяльності. 2. Низька цінова політика 3. Підтримка держави 4. Висока кваліфікація та компетентність персоналу 5. Позитивна ділова репутація 6. Ефективна організаційна структура 7. Кваліфікований виробничий потенціал 8. Землі знаходяться в екологічно чистій частині України. 9. Виробництво безпечної для здоров'я продукції. 10. Ефективна політика товариства в області якості продукції 11. Використання сучасних технологій вирощування та посіву 12. Сучасне обладнання обробки врожаю 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Недостатні обсяги матеріально-технічного постачання 2. Недостатній обсяг коштів для розвитку нових видів діяльності 3. Високий рівень залежності від кредиторів 4. Низька ділова активність 5. Нестійке фінансове становище 6. Недостатній рівень рентабельності капіталу 7. Відсутня маркетингова політика 8. Залежність від політичного устрою в регіоні
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвинений агропромисловий комплекс регіону для забезпечення сировиною 2. Створення нових робочих місць 3. Можливість розширення ринків збуту 4. Розширення сегмента ринку 5. Розвиток персоналу 6. Експерименти з посівами різних зернових культур 7. Впровадження інновацій у виробничу та управлінську діяльності 8. Використання можливостей інформаційного забезпечення споживачів та бізнес-партнерів 9. Збільшення частки ринку продукції України. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нестабільність економічного середовища. 2. Погодні умови. 3. Загроза банкрутства. 4. Зміна законодавства щодо сільськогосподарської галузі (зокрема податкового та земельного). 5. Спалах епідемій серед худоби та рослин 6. Нестабільний курс валюти 7. Конкуренція з боку посередницьких структур 8. Політична та законодавча нестабільність

Згідно наведеного аналізу, можемо зробити висновок, що конкурентні переваги продукції ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» полягають у наступному:

- висока якість зерна для посіву;
- сучасне технічне забезпечення, що мінімізує втрати при зборі врожаю та є більш економним і екологічним;
- наявність стандартів якості до тваринництва.

Споживачами продукції товариства є фізичні та юридичні особи, які купують продукцію з метою власного споживання, або подальшого виробництва. Вони зазвичай перебувають у Полтавській області, але можуть бути і з Сумської, Київської, Дніпропетровської та Харківської областей.

Отже, переважна більшість споживачів товариства – це місцеві переробні підприємства, що купують сировину для подальшої її обробки.

Сучасні умови функціонування ринку сільськогосподарської продукції зумовлені, в першу чергу, воєнним станом. Від того, як будуть розвиватись наступні події, залежить те, в якому напрямку зможе розвиватись ринок. Водночас, відносна безпека ситуації на Полтавщині дає більш оптимістичні прогнози, ніж, наприклад, у Південних областях України та звільнених від окупації регіонах.

Агросектор та економіка буде вразливою у 2023 році за багатьма напрямками. Підстав достатньо: дорогий газ, дефіцитний бюджет, подорожчання добрив, пального, харчів, послуг, урожай також під питанням.

Для нормалізації роботи агросектору у наступному році необхідна аналогічна відповідь на нововведення в ЄС щодо запровадження нульового ПДВ на харчові продукти для європейських виробників. Таким чином, в Україні немає іншого варіанту, ніж так само встановити нульову ставку ПДВ для переробників в агропромисловому комплексі. Інакше відбудеться знищення українських виробників, адже вони програватимуть у конкурентній боротьбі з дешевим європейським імпортом харчових продуктів.

Другий виклик – ціна мінеральних добрив, яка впливає із дорогого газу. Виклик, який зачіпає фактично кожного агровиробника. В першу чергу – стосується виробництва зерна. Через дорогий газ ціни на всю продукцію значно

виросли і перед аграрієм гостро постає питання біогазу, вартості сушки зерна, структури посівних площ.

Окрім цього, значних проблем додалось у процесі збуту продукції сільськогосподарської діяльності. Логістика стала дуже непередбачуваною. До того ж, існує великий ризик втрати урожаю під час перевезення чи пожежі або замінування на полі. Однак, попри все, сільськогосподарська галузь залишається головною у експорті країни, а відповідно і у наповненні державного бюджету. Тому дуже важливо якомога більше зберегти інвестиційну привабливість даного сектору і не втратити уже існуючих споживачів на зовнішньому ринку.

2.3 Аналіз економічного та фінансового стану товариства

Визначення та аналіз фінансово-економічних показників діяльності підприємства є дуже важливим для повного та детального аналізу ефективності роботи, фінансового стану, прибутку, платоспроможності та рентабельності продукції підприємства. Значення економічних та фінансових показників є важливими для керівництва підприємства, для прийняття управлінських рішень, співпраці з партнерами, інвесторами та кредиторами.

Аналіз основних економічних та фінансових показників був зроблений на основі фінансової звітності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», а саме: форми №1 «Баланс», форми №2 «Звіт про фінансові результати», форми №3 «Звіт про фінансові результати», форми №4 «Звіт про власний капітал», форми №5 «Примітки до річної звітності» за 2018-2020 роки.

У таблиці 2.6 нами наведено основні показники діяльності компанії, їх значення та динаміка за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.6 – Економічні та фінансові показники діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки.

Показники	Одиниці виміру	Рік			Відхилення			
		2020	2021	2022	2022 від 2020		2022 від 2021	
					Абсолютне	Темп приросту, %	Абсолютне	Темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
АКТИВИ на кінець року								
Активи - всього	тис. грн.	13314	16619	29287	15973	в 2,2 рази	12668	76,2
Необоротні активи	тис. грн.	3413	3388	7985	4572	в 2,4 рази	4597	в 2,4 рази
Нематеріальні активи	тис. грн.	–	–	–	–	–	–	–
Незавершені капітальні інвестиції	тис. грн.	–	–	–	–	–	–	–
Основні засоби	тис. грн.	3413	3388	7985	4572	в 2,4 рази	4597	в 2,4 рази
Довгострокові біологічні активи	тис. грн.	–	–	–	–	–	–	–
Довгострокові фінансові інвестиції	тис. грн.	–	–	–	–	–	–	–
Інші необоротні активи	тис. грн.	–	–	–	–	–	–	–
Оборотні активи	тис. грн.	9901	13231	21302	11401	в 2,2 рази	8071	61,0
Запаси	тис. грн.	7124	9945	16172	9048	в 2,3 рази	6227	62,6
Дебіторська заборгованість	тис. грн.	2405	2621	4159	1754	72,9	1538	58,7

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	5781	6383	11685	5904	в 2 рази	5302	83,1
знос на кінець року	тис. грн.	2368	2995	3700	1332	56,3	705	23,5
Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	4451	6082	9034	4583	в 2 рази	2952	48,5
Нематеріальні активи								
за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	–	–	–	–	–	–	–
знос (накопичена амортизація) на кінець року	тис. грн.	–	–	–	–	–	–	–
середня вартість нематеріальних активів	тис. грн.	–	–	–	–	–	–	–
Оборотні активи								
Усього на кінець року	тис. грн.	9901	13231	21302	11401	в 2,15 рази	8071	61,0
Дебіторська заборгованість на кінець року	тис. грн.	2405	2621	4159	1754	72,9	1538	58,7
Запаси на кінець року	тис. грн.	7124	9945	16172	9048	в 2,3 рази	6227	62,6
Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	тис. грн.	333	606	788	455	в 2,4 рази	182	30,0
Середні залишки оборотних засобів	тис. грн.	9771,5	11556	17266,5	7495	76,7	5711	49,4
Персонал								
Середньооблікова чисельність працівників	осіб	9	10	10	1	11,1	0	11,

Продовження таблиці 2.6								
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Середньооблікова чисельність робітників	осіб	7	8	8	1	14,3	0	0
ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ								
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	52068	68863	108673	56605	в 2,1 рази	39810	57,8
Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	тис. грн.	52068	68863	108673	56605	в 2,1 рази	39810	57,8
Обсяг виробництва продукції	тис. грн.	52068	68863	108673	56605	в 2,1 рази	39810	57,8
Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	45657	60062	96049	50392	в 2,1 рази	35987	59,9
Валовий прибуток (збиток)	тис. грн.	6411	8801	12624	6213	96,9	3823	43,4
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	тис. грн.	773	1998	2615	1842	в 3,4 рази	617	30,9
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	773	1902	2400	1627	в 3,1 рази	498	26,2
Чистий прибуток (збиток)	тис. грн.	626	1560	3075	2449	в 4,9 рази	1515	97,1
Фонд оплати праці усіх працівників	тис. грн.	1110	1264	1500	390	35,1	236	18,7
Фонд робочого часу	люд-години	842,1	948	960	118	14,0	12	1,3
ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ								
Продуктивність праці одного працівника	тис. грн. / особа	5785	6886	10867	5081	87,4	3981	57,1

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Продуктивність праці	тис. грн. / особа	7438	8607	13584	6145	82,6	4976	57,8

одного робітника								
Рівень оплати праці за 1 людину-годину	тис. грн. / люд-год.	1,318	1,333	1,563	0,244	18,5	0,229	17,2
Середньомісячна заробітна плата одного працівника	грн.	10278	10533	12500	2222	21,6	1967	18,7
Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року		0,410	0,469	0,317	-0,09		-0,153	
Коефіцієнт оновлення основних засобів		46,1	37,1	45,4	-9		-0,7	
Коефіцієнт вибуття основних засобів		0	0	0				
Фондовіддача	грн./ грн.	11,70	11,32	12,03	0,33	2,8	0,71	6,2
Фондоозброєність праці працівників	тис. грн./чол.	494,5	608,2	903,4	408,8	82,7	295,2	48,5
Коефіцієнт обіговості оборотних засобів	обороти	5,33	5,96	6,29	0,97		0,33	
Середній період обороту оборотних засобів	дні	68	60	57	-10,36	-13,7	-3,21	-5,3
Коефіцієнт обіговості активів	грн./ грн.	4,31	4,60	4,73	0,43		0,13	
Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості за товари, роботи	обороти	22,54	28,88	36,10	13,56	60,2	7,22	25,0

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Середній період обороту дебіторської заборгованості за товари,	дні	16	12	10	-6,00	-37,6	-2,49	-20,0

роботи, послуги								
Коефіцієнт обіговості запасів	оборот	7,58	8,07	8,32	0,74		0,25	
Середній період зберігання запасів	дні	47	45	43	-4,21	-9,9	-1,36	-3,0
Тривалість операційного циклу	дні	63	57	53	-10,21	-16,1	-3,85	-6,7
ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ								
Рентабель- ність продажу	%	1,48	2,76	2,21	0,72		-0,55	
Рентабель- ність активів	%	6,39	12,72	10,46	4,06		-2,26	
Рентабель- ність власно- го капіталу	%	6,83	13,92	18,21	11,38		4,30	
ПОКАЗНИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ								
Капітальні інвестиції за рік	тис. грн.	-	-	-	-	-	-	-
Фінансові інвестиції за рік	тис. грн.	-	-	-	-	-	-	-
ПОКАЗНИКИ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ								
Середній розмір дебі- торської за- боргованості	тис. грн.	2425	2503	3390	965	39,8	887	35,4
Оборотність дебіторської заборговано- сті	оборот	21,47	27,51	32,06	10,59	49,3	4,54	16,5
Середній розмір кре- дит. заборго- ваності	тис. грн.	2928,5	3061	5538	2610	89,1	2477	80,9

Продовження таблиці 2.6								
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Оборотність кредиторсь- кої заборго- ваності	оборот	17,78	22,50	19,62	1,84	10,3	-2,87	-12,8
Середній розмір запасів	тис. грн.	6866	8534,5	13058,5	6193	90,2	4524	53,0
Оборотність запасів	оборот	7,58	8,07	8,32	0,74	9,7	0,25	3,1
Середній період	дні	16,77	13,09	11,23	-5,54	-33,0	-1,86	-14,2

інкасації								
Середній період розрахунків з кредиторами	дні	20,25	16,00	18,35	-1,90	-9,4	2,34	14,6
Середній строк зберігання запасів	дні	47,47	44,62	43,26	-4,21	-8,9	-1,36	-3,0
Період обороту грошових коштів	дні	43,99	41,70	36,14	-7,85	-7,9	-5,56	-13,3
ПОКАЗНИКИ ЛІКВІДНОСТІ								
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	0,116	0,130	0,105	-0,01		-0,03	
Коефіцієнт швидкої (термінової) ліквідності	$\geq 0,7$	0,969	0,707	0,684	-0,28		-0,02	
Коефіцієнт загальної ліквідності	> 1	3,453	2,847	2,842	-0,61		-0,01	
ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ								
Показники структури джерел формування								
Коефіцієнт економічної незалежності (автономії)	$\geq 0,5$	0,785	0,720	0,744	-0,04		0,02	

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$< 0,5$	0,216	0,280	0,256	0,04		-0,02	
Коефіцієнт фінансового ризику	< 1	0,274	0,388	0,344	0,07		-0,04	
Коефіцієнт фінансової стабільності	≥ 1	3,644	2,576	2,908	-0,74		0,33	
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	$< 0,5$	–	–	–	–	–	–	–
Коефіцієнт довгостро-	зниження	–	–	–	–	–	–	–

кових зобов'язань і забезпечень								
Коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень	підвищення	1,0	1,0	1,0	0	0	0	0
Коефіцієнт страхування бізнесу	підвищення	–	–	–	–	–	–	–
Коефіцієнт страхування власного капіталу	підвищення	–	–	–	–	–	–	–
Коефіцієнт страхування зареєстрованого (пайового) капіталу	підвищення	–	–	–	–	–	–	–
Показники стану оборотних активів								
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\geq 0,5$	0,67	0,72	0,63	-0,04		-0,08	

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Коефіцієнт забезпеченості і оборотних активів власними коштами	$\geq 0,1$	0,710	0,649	0,648	-0,06		0,00	
Коефіцієнт забезпеченості і запасів власними коштами	$\geq 0,5$	0,987	0,863	0,854	-0,13		-0,01	
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	підвищення	0,047	0,071	0,057	0,01		-0,01	
Показники стану основного капіталу								
Коефіцієнт майна виробничого призначення виробничого потенціалу	підвищення	0,791	0,802	0,825	0,03		0,02	
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	підвищення	0,256	0,204	0,273	0,02		0,07	
Коефіцієнт нагромадження амортизації	підвищення	0,410	0,469	0,317	-0,09		-0,15	
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	підвищення	2,901	3,905	2,668	-0,23		-1,24	

Дуже важливо проаналізувати основні фінансово-економічні показники ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», щоб прослідкувати тенденції зростання або зниження показників і на основі аналізу виробити рекомендації щодо покращення роботи підприємства.

Важливе значення для збільшення обсягів виробництва та підвищення ефективності виробництва має достатня забезпеченість підприємств працівниками, які володіють необхідними знаннями та навичками,

раціональне їх використання, високий рівень продуктивності праці. Зокрема, від забезпеченості підприємства персоналом і ефективного його використання залежить обсяг і своєчасність виконання всіх робіт, ступінь використання обладнання і машин і, як наслідок, обсяг продукції, її собівартість, прибуток та інші економічні показники.

Ефективність використання трудових ресурсів відображається в показниках продуктивності праці. Підвищення продуктивності праці є умовою збільшення обсягів виробництва (обсягів надання послуг), основним фактором економічного зростання. Іншими словами, під продуктивністю праці розуміється продуктивність праці або здатність людини виробляти певний обсяг продукції за одиницю робочого часу.

Узагальнюючим показником продуктивності праці є середньорічний виробіток одного робітника (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Аналіз продуктивності праці ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

Показники	Одиниці виміру	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року до 2020 року	
					+/-	%
1. Обсяг виробництва продукції, робіт, послуг	тис. грн.	52068	68863	108673	56605	в 2,1 рази
2. Середньоспиксова чисельність працівників	осіб	9	10	10	1	11,1
3. Середньоспиксова чисельність робітників	осіб	7	8	8	1	14,3
4. Питома вага робітників у складі персоналу підприємства	%	77,8	80,0	80,0	2,2	
5. Фонд оплати праці працівників	тис. грн.	1110	1264	1500	390	35,1
6. Середньорічна продуктивність праці:						
- одного працівника	тис. грн./ особу	5785	6886	10867	5081	87,4
- одного робітника	тис. грн./ особу	7438	8607	13584	6145	82,6
7. Середньомісячна заробітна плата одного працівника	грн.	10278	10533	12500	2222	21,6

У ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2020-2022 роках чисельність працівників була стабільною – 9-10 осіб (рисунок 2.6).

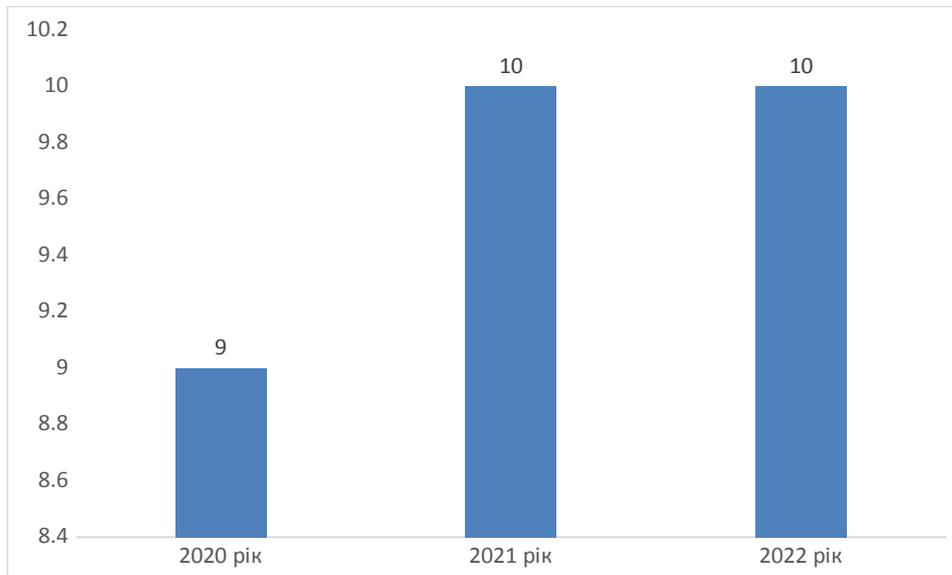

Рисунок 2.6 – Динаміка середньооблікової чисельності працівників ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки.

Ефективність використання трудових ресурсів відображається в показниках продуктивності праці одного працівника. У 2022 році порівняно з 2020 роком середньорічна продуктивність праці одного працівника зросла на 5081 тис.грн./особу або на 87,4% (рисунок 2.7).

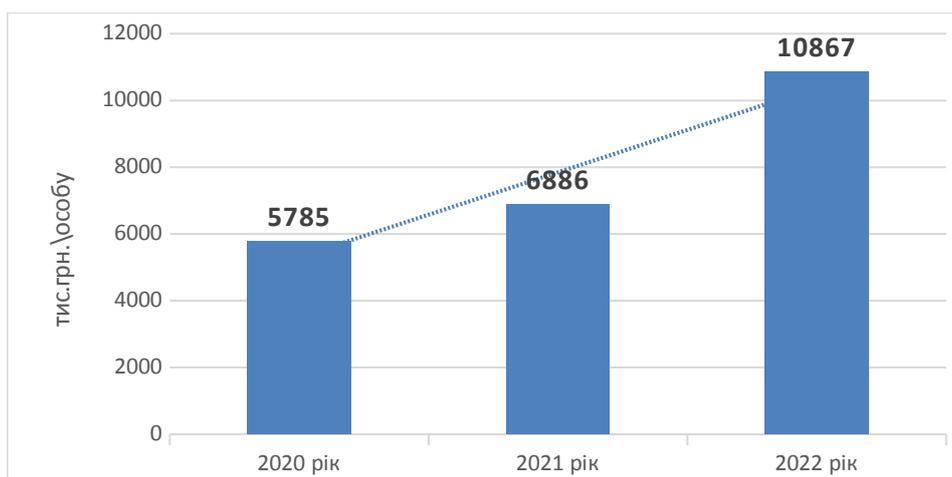

Рисунок 2.7 – Динаміка продуктивності праці одного працівника ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки.

Фонд оплати праці працівників за 2020-2022 роки збільшився з 1110 тис.грн. у 2020 році до 1500 тис.грн. у 2022 році – на 390 тис. грн. або на 35,1%, середньомісячна заробітна плата одного працівника зросла з 10278 грн. у 2020 році до 12500 грн. у 2022 році – на 2222 грн. або на 21,6%.

Важливою складовою оцінки економічного та фінансового стану ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є аналіз динаміки та джерел формування його майна. Розглянемо склад і структуру майна ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» (таблиця 2.8)

Таблиця 2.8 – Динаміка стану майна ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки, тис.грн.

№ пп	Показники	Роки			2022 від 2020		2022 від 2021	
		2020	2021	2022	Відхилення			
					Абсолютне	Темп зрост., %	Абсолютне	Темп зрост., %
1	Усього майна	13314	16619	29287	15973	в 2,2 рази	12668	76,2
1.1	Необоротні активи	3413	3388	7985	4572	в 2,4 рази	4597	в 2,4 рази
	у % до п.1	25,6	20,4	27,3	1,6		6,9	
1.2.	Оборотні активи	9901	13231	21302	11401	в 2,2 рази	8071	61,0
	у % до п.1	74,4	79,6	72,7	-1,6		-6,9	
1.2.1	Запаси	7124	9945	16172	9048	в 2,3 рази	6227	62,6
	у % до п.1.2	72,0	75,2	75,9	4,0		0,8	
1.2.2	Дебіторська заборгованість	2405	2621	4159	1754	72,9	1538	58,7
	у % до п.1.2	24,3	19,8	19,5	-4,8		-0,3	
1.2.3	Гроші та їх еквіваленти	333	606	788	455	в 2,4 рази	182	30,0
	у % до п.1.2	3,4	4,6	3,7	0,3		-0,9	
1.2.4	Інші оборотні активи	39	59	183	144	в 4,7 рази	124	в 3,1 рази
	у % до п.1.2	0,4	0,4	0,9	0,5		0,4	

З таблиці 2.5 видно, що вартість майна ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» зросла в 2022 році порівняно з 2020 роком на 15973 тис. грн. (в 22 рази), порівняно з 2021 роком на 12668 тис. грн. (на 76,2%).

Зростання вартості майна було спричинене збільшенням оборотних активів (на 11401 тис. грн. або в 2,2 раза), зокрема запасів (з 7121 тис.грн. у

2020 році до 16172 тис. грн. у 2022 році – на 9048 тис.грн. або в 2,3 рази), дебіторської заборгованості (відповідно з 2405 тис.грн. у 2020 році до 4159 тис. грн. у 2022 році – на 1754 тис.грн. або на 58,7%), грошей та їх еквівалентів (з 333 тис.грн. у 2020 році до 788 тис. грн. у 2022 році – на 455 тис.грн. або в 2,4 рази). Необоротні активи підприємства за 2020-2022 роки зросли на 4572 тис.грн. або 2,4 рази (рисунок 2.8).

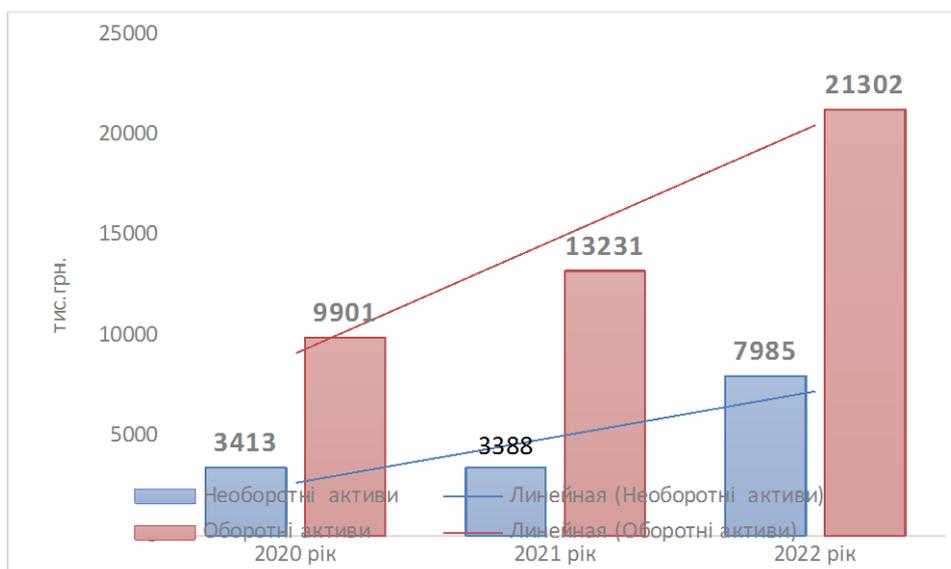

Рисунок 2.8 – Динаміка необоротних та оборотних активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки, тис.грн.

В активах ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» змінилась структура майна – частка необоротних активів зросла зменшилась з 25,6% у 2020 році до 27,3% – у 2022 році, відповідно частка оборотних активів зменшилась відповідно з 76,4% у 2020 році до 72,7% у 2022 році

Дослідження економічного та фінансового стану ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» включає аналіз джерел формування його майна. Динаміка джерел фінансування діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки наведена в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Динаміка джерел формування майна ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки роки, тис.грн.

№ пп	Показники	Роки			2022 від 2020		2022 від 2021	
		2020	2021	2022	Відхилення			
					Абсолютне	Темп зрост, %	Абсолютне	Темп зрост, %
1	Джерела формування майна	13314	16619	29287	15973	в 2,2 рази	12668	76,2
1.1	Власний капітал – усього	10447	11972	21792	11345	в 2,1 рази	9820	82,0
	у % до п.1	78,5	72,0	74,4	-4,1		2,4	
1.1.1	Зареєстрований (пайовий) капітал.	6750	6750	13500	6750	в 2 рази	6750	в 2 рази
	у % до п.1.1	64,6	56,4	61,9	-2,7		5,6	
1.1.2	Нерозподілений прибуток (непокри- тий збиток)	3697	5222	8292	4595	в 2,2 рази	3070	58,8
	у % до п.1.1	35,4	43,6	38,1	2,7		-5,6	
1.2.	Позиковий капітал	2867	4647	7495	4628	в 2,6 рази	2848	61,3
	у % до п.1	21,5	28,0	25,6	4,1		-2,4	
1.2.1	Довгострокові позики	0	0	0	0	0	0	0
	у % до п.1.2							
1.2.2	Короткострокові позики	0	0	0	0	0	0	0
	у % до п.1.2							
1.2.3	Кредиторська заборгованість та векселі видані	2867	4647	7495	4628	в 2,6 рази	2848	61,3
	у % до п.1.2	21,5	28,0	25,6	4,1		-2,4	

Протягом 2020-2022 років власний капітал ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» збільшився за рахунок подвоєння зареєстрованого (пайового) капіталу з 6750 тис.грн. у 2020 році до 13500 тис.грн. у 2022 році, збільшення нерозподіленого прибутку, який зріс з 3697 тис.грн. у 2020 році до 5222 тис.грн. у 2021 році та до 8292 тис.грн. у 2022 році (в 2,2 рази в 2022 році порівняно з 2020 роком та на 58,8% в порівнянні з 2021 роком). Крім внутрішніх джерел ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» залучало короткострокові кредити, обсяг яких зріс у 2022 році порівняно з 2020 роком з 2867 тис. грн. до 7495 тис. грн., (в 2,6 рази), а в порівнянні з 2021 роком - з 4647 тис.грн. до 7495 тис.грн. (на 61,3%). Частка власного капіталу в загальній вартості майна

мала тенденцію до скорочення коливаючись від 78,5% у 2020 році, 72,0% у 2021 році, та 74,4% у 2022 році. Відповідно питома вага позикового капіталу коштів у загальній вартості майна підприємства зростає з 21,5% у 2020 році до 28,0% у 2021 році та зменшилась до 25,6% у 2022 році.

Структура майна ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2022 році приведена на рисунку 2.9.

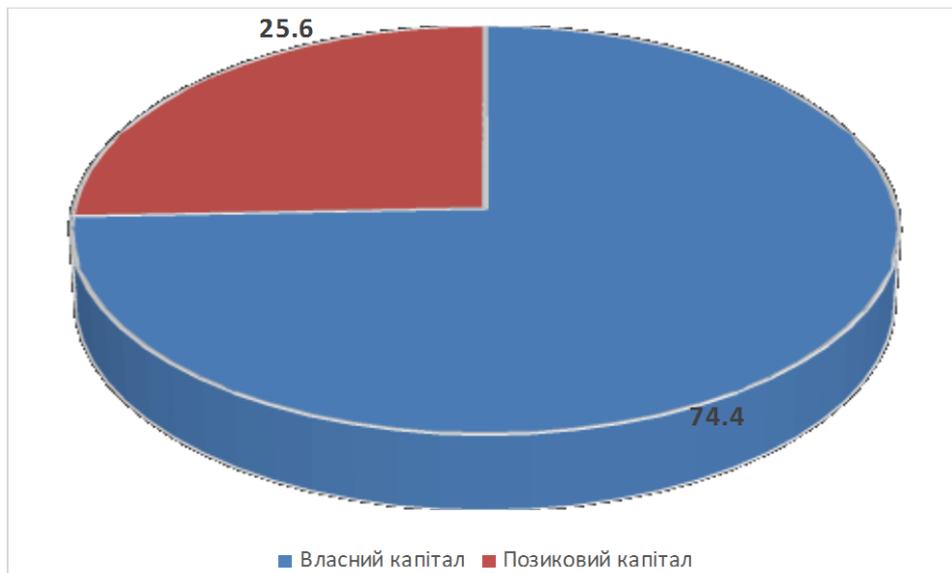

Рисунок 2.9 – Структура джерел формування майна ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2022 році

Деталізуємо складові майна ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». Основною складовою майна підприємства є основні засоби. У таблиці 2.10 наведені дані про стан та рух основних засобів підприємства за 2020 рік -2022 рік.

Таблиця 2.10 – Аналіз стану та руху основних засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки.

№ пп	Показники	Роки			2022 від 2020		2022 від 2021	
		2020	2021	2022	Відхилення			
					Абсолютне	Темп зрост, %	Абсолютне	Темп зрост, %
1	Вартість основних засобів на кінець року (первісна вартість), тис. грн.	5781	6383	11685	5904	в 2 рази	5302	83,1
2	Знос основних засобів, тис. грн.	2368	2995	3700	1332	56,3	705	23,5
3	Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	3413	3388	7985	4572	в 2,3 рази	4597	в 2,4 рази
4	Вартість основних засобів, які надійшли протягом року, тис. грн.	2663	602	5302	2639	99,1	4700	в 8,8 рази
5	Вартість основних засобів, які вибули протягом року, тис. грн.	3	0		0	0	0	0
6	6. Коефіцієнт зносу	0,59	0,531	0,683	0,093		-0,531	
7	7. Коефіцієнт придатності	0,41	0,469	0,317	-0,093		-0,152	
8	8. Коефіцієнт оновлення	0,461	0,094	0,454	-0,007		0,359	
9	9. Коефіцієнт вибуття	0	0	0	0		0	

Первісна вартість основних засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2020 році була 5781 тис. грн. , у 2021 році їх вартість зросла до 6383 тис. грн., у 2022 році склала 11685 тис. грн. У 2022 році первісна вартість основних засобів зросла порівняно з 2020 роком на в 2 рази, порівняно з 2021 роком – на 83,1%.

Протягом 2020-2022 років оновлено основні засоби підприємства. За цей період надійшло основних засобів на суму 8567 тис.грн., вилучено застарілих основних засобів лише на суму 3 тис.грн. За рахунок оновлення основних фондів коефіцієнт зносу у 2020 році становив 0,59, у 2021 році – 0,53, у 2022 році – 0,68, відповідно коефіцієнт придатності за цей період склав відповідно 0,41, 0,47, 0,317.

Одним із найважливіших завдань ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» в сучасних умовах є підвищення ефективності використання основних засобів. Ступінь вирішення цього завдання оцінюється шляхом дослідження динаміки показників ефективності використання основних фондів (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Аналіз показників ефективності використання основних засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки.

№ пп	Показники	Роки			2022 від 2020		2022 від 2021	
		2020	2021	2022	Відхилення			
					Абсолютне	Темп зрост, %	Абсолютне	Темп зрост, %
1	Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	52068	68863	108673	56605	в 2,1 рази	39810	57,8
2	Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	773	1998	2615	1842	в 3,4 рази	617	30,9
3	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	4451	6082	9034	4583	в 2 рази	2952	48,5
4	Середньоспискова чисельність працівників, осіб	9	10	10	1	11,1	0	11,
5	Фондовіддача, грн./грн.)	11,70	11,32	12,03	0,33	2,8	0,71	6,2
6	Фондомісткість, грн./грн.	8,5	8,8	8,3	-0,2		-0,5	8,5
7	Фондоозброєність праці, тис. грн./особу	494,5	608,2	903,4	408,8	82,7	295,2	48,5
8	Рентабельність основних засобів, %	17,4	32,9	28,9	11,6		-3,9	17,8

Виходячи з даних таблиці 2.11 можна зробити висновок, що за 2020-2022 роках чистий дохід підприємства зріс у 2022 році порівняно з 2020 р. на 56605 тис.грн. – 2,1 рази, порівняно з 2021 р. на 39810 тис.грн. або на 57,8% рази, прибуток від операційної діяльності у 2022 році. порівняно до 2020 роком збільшився на 1842 тис. грн. (в 3,4 рази), порівняно з 2021 роком зріс на 617 тис. грн. (на 30,9%). Сприятлива динаміка чистого доходу від реалізації продукції та прибутку від операційної діяльності позитивно вплинуло на

показники ефективності використання основних засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» – фондovіддача зросла з 11,7 грн./грн. у 2020 році до 12,03 грн./грн. у 2022 році (на 2,8%), фондovісткість зменшилася з 0,85 грн./грн. у 2020 році 8,3 грн./грн у 2022 році, рентабельність основних фондів зросла з 17,4 % у 2020 році до 28,9% у 2022 році.

Динаміка показників фондovіддачі та рентабельності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» показана на рисунках 2.10 та 2.11.

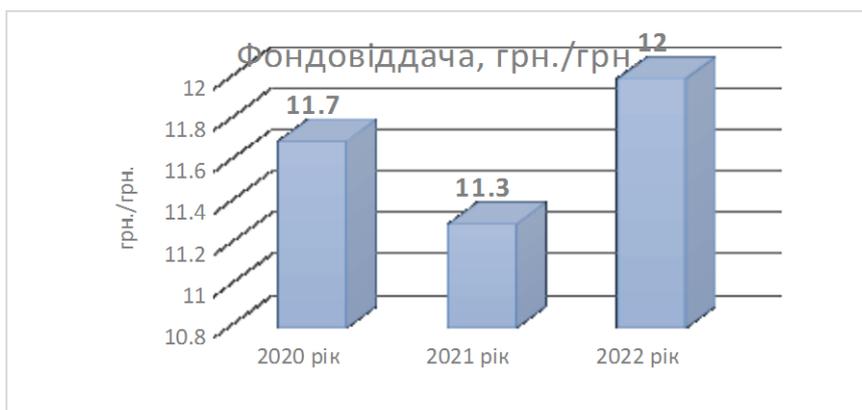

Рисунок 2.10 – Динаміка фондovіддачі ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки.

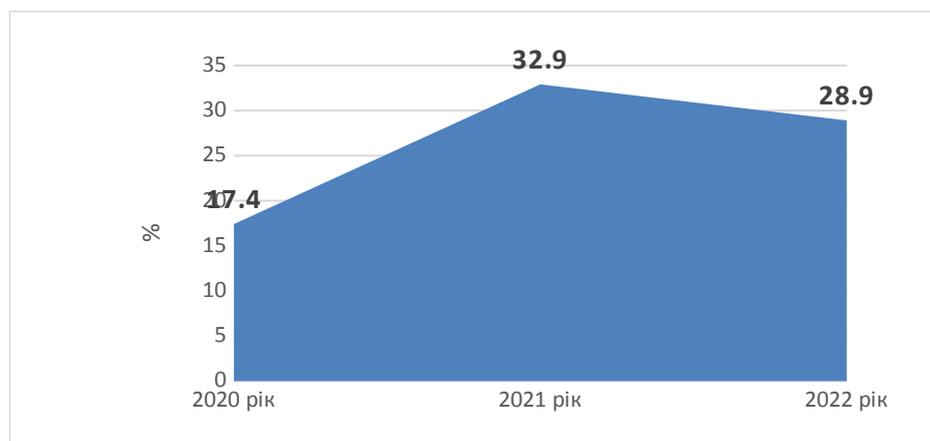

Рисунок 2.11 – Динаміка рентабельності основних засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» 2020-2022 роки

Наступний етап дослідження основних економічних та фінансових показників діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» – аналіз змін у складі, структурі та динаміці оборотних активів підприємства за 2020-2022 роки.

Проведемо аналіз змін у складі, структурі та динаміці оборотних активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за останні три роки (таблиця 2.12). За даними таблиці 2.12 можна зробити такі висновки. Протягом 2020-2022 років у структурі оборотних активів найбільшу питому вагу займали запаси, дебіторська заборгованість. Динаміка запасів має стійку тенденцію до збільшення – їх вартість у 2022 році порівняно з 2020 роком зросла на 9048 тис. грн. або на в 2,3 рази, порівняно з 2021 роком – на 6227 тис. грн. або в 1,6 рази. У структурі оборотних активів питома вага запасів збільшилась з 72,1% у 2020 році до 75,2% у 2021 році та до 75,9 % у 2022 році.

Дебіторська заборгованість за цей же період виросла відповідно на 1774 тис.грн. або на 74,4% та на 1538 тис.грн. або на 58,7%. У структурі оборотних активів її питома вага зменшилась з 24,1 % у 2020 році, до 19,8 % у 2021 році та до 19,5% у 2022 році. Інші складові оборотних активів (гроші та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів) займали мізерну частку. Структура оборотних активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2022 році наведена на рисунку 2.12.

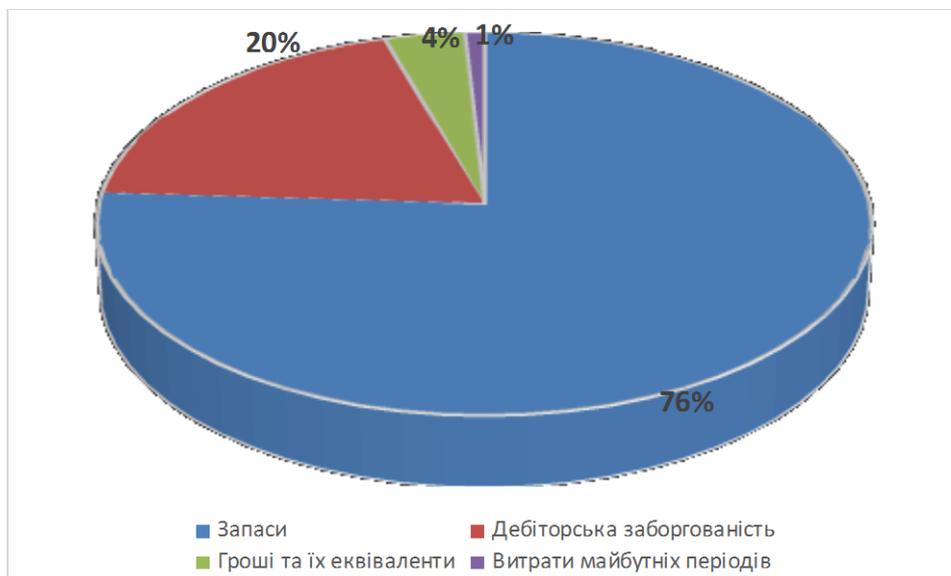

Рисунок 2.12 – Структура оборотних активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2022 році

Важливою складовою аналізу оборотних активів є розрахунок показників ефективності їх використання, зокрема коефіцієнтів оборотності оборотних активів підприємства (таблиця 2.13)

Таблиця 2.12 – Динаміка змін складу та структури оборотних засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

№	Показники, джерело інформації/порядок розрахунку	На кінець 2020 року		На кінець 2021 року		На кінець 2022 року		Відхилення			
								2022 рік до 2020 року		2022 рік до 2021 року	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	Темп росту,%	тис. грн.	Темп росту,%
	Оборотні активи, тис. грн.	9881	100,0	13231	100,0	21302	100,0	11421	в 2,1 рази	8071	в 2,2 рази
з них:											
1	Запаси	7124	72,1	9945	75,2	16172	75,9	9048	в 2,3 рази	6227	61,0
1.1.	виробничі запаси	270	2,7	378	2,9	640	3,0	370	в 2,4 рази	262	в 2,4 рази
1.2.	товари	6854	69,4	9567	72,3	15532	72,9	8678	в 2,3 рази	5965	в 2,3 рази
2	Дебіторська заборгованість	2385	24,1	2621	19,8	4159	19,5	1774	74,4	1538	58,6
2.1.	за товари, роботу, послуги	2157	21,8	2612	19,7	3408	16,0	1251	58,0	796	58,0
2.2.	з бюджетом	217	2,2	0	0	693	3,4	476	в 3,2 рази	693	в 3,2 рази
2.3.	Інша поточна дебіторська заборгованість	11	0,1	9	0,1	58	0,3	47	в 5,3 рази	49	в 5,3 рази
3	Гроші та їх еквіваленти	333	3,4	606	4,6	788	3,7	455	в 2,4 рази	182	в 2,4 рази
4	Витрати майбутніх періодів	39	0,4	59	0,4	183	0,9	144	в 4,7 рази	124	в 4,7 рази

Таблиця 2.13 – Показники ефективності використання оборотних активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

№ пп	Показники	Роки			2022 від 2020		2022 від 2021	
		2020	2021	2022	Відхилення			
					Абсолютне	Темп зрост, %	Абсолютне	Темп зрост, %
1	Середні залишки оборотних активів, , тис. грн.	9771,5	11556	17266,5	7495	76,7	5710,5	49,4
1.1	Грошових коштів та їх еквівалентів.	441,5	469,5	697	255,5	57,9	227,5	48,5
1.2	Коштів у розрахунках	2425	2503	3390	965	39,8	887	35,4
1.3	Запасів	6866	8534,5	13058,5	6192,5	90,2	4524	53,0
2	Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, , тис. грн.	52068	68863	108673	56605	в 2.1 рази	39810	57,8
2.1	Ододенна виручка від реалізації, грн	144,6	191,3	301,9	157,2	в 2.1 рази	110,6	57,8
3	Оборотність оборотних активів, дні	67,6	60,4	57,2	-10,4	-15,3	-3,2	-5,3
3.1	Грошових коштів та їх еквівалентів	3,1	2,5	2,3	-0,7	-24,4	-0,1	-5,9
3.2	Коштів у розрахунках	16,8	13,1	11,2	-5,5	-33,0	-1,9	-4,2
3.3	Запасів	47,5	44,6	43,3	-4,2	-8,9	-1,4	-3,0
4	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	5,3	6,0	6,3	1,0	18,1	0,3	5,6
4.1	Грошових коштів та їх еквівалентів	117,9	146,7	155,9	38,0	32,2	9,2	6,3
4.2	Коштів у розрахунках	21,5	27,5	32,1	10,6	49,3	4,5	16,5
4.3	Запасів	7,6	8,1	8,3	0,7	9,7	0,3	3,1
5.	Вивільнення (-), залучення (+) оборотних активів у зв'язку зі змінами їх оборотності, грн.		-1320	989				
6	Прибуток від операційної діяльності	773	1998	2615	1842	в 3,4 рази	617	30,9
7	Рентабельність оборотних активів, %	7,9	17,3	15,1	7,2		-2,1	

Аналіз коефіцієнта оборотності оборотних коштів, оборотності грошових коштів та їх еквівалентів, коштів на рахунках, запасів свідчить з

однієї сторони про прискорення оборотності оборотних коштів за 2020-2022 роки – коефіцієнт оборотності оборотних коштів збільшився з 5,3 у 2020 році до 6,3 у 2022 році, обіг готівки та її еквівалентів – з 117,9 до 155,9, коштів у розрахунках – з 21,5 у 2020 році до 32,1 у 2022 році, запасів відповідно з 7,6 до 8,3.

У зв'язку з прискоренням оборотності оборотних коштів у підприємства вивільняються оборотні активи у зв'язку зі змінами їх оборотності.

За період 2020-2022 років рентабельність оборотних активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» коливалась від 7,9% у 2020 році до 17,3% у 2021 році та 15,1% у 2022 році (рисунок 2.13).

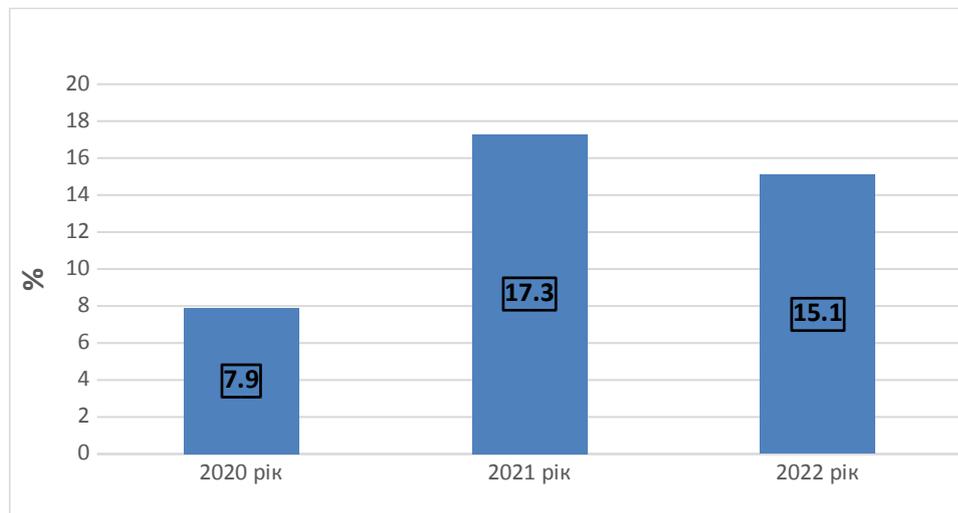

Рисунок 2.13 – Рентабельність оборотних активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

Оцінити ефективності управління оборотними активами ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» можливо проаналізувавши їх динаміку та структуру за 2020-2022 роки, попередньо згрупувавши оборотні активи підприємства

а) за їх ліквідністю: найбільш ліквідні активи, активи, які швидко продаються, активи, що продаються повільно реалізовані та важкореалізовані активи;

б) за зобов'язаннями підприємства в порядку строку погашення: найбільш термінові зобов'язання; короткострокові зобов'язання; довгострокові зобов'язання; постійні пасиви (таблиця 2.14)

Таблиця 2.14 – Групування активів та пасивів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

Актив	На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року	Пасив	На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року	Платіжний надлишок або недостача		
								На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року
1. Найбільш ліквідні активи (А1)	333	606	788	1. Найбільш термінові зобов'язання (П1)	2867	4341	7882	-2534	-3735	-7094
2. Активи, що швидко реалізуються (А2)	2405	2621	4159	2. Короткострокові пасиви (П2)	0	0	0	2405	2621	4159
3. Активи, що повільно реалізуються (А3)	7163	10004	16355	3. Довгострокові пасиви (П3)	0	0	0	7163	10004	16355
4. Активи, що важко реалізуються (А4)	3413	3388	7985	4. Постійні пасиви (П4)	10447	11972	21792	-7034	-8584	-13807
БАЛАНС	13314	16619	29287	БАЛАНС	13314	16313	29674	x	x	x

Баланс ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» може вважатись абсолютно ліквідним, якщо виконуються такі умови:

$$A1 \geq П1,$$

$$A2 \geq П2,$$

$$A3 \geq П3,$$

$$A4 \leq П4.$$

Якщо виконуються перші три нерівності, тобто оборотні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то повинна виконуватись остання нерівність, яка свідчить про наявність у підприємства власних оборотних коштів – виконується мінімальна умова фінансової стійкості.

Аналіз даних таблиці 2.14 показує, що у 2020-2022 роках найбільш ліквідних активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» (А1) було не достатньо для покриття найтерміновіших зобов'язань (П1). Швидко реалізовані активи (А2) перевищували короткострокові зобов'язання (П2), повільно реалізовані активи (А3) були достатніми для покриття довгострокових зобов'язань (П3), і навпаки – важко реалізовані активи (А4) менше постійних пасивів (П4), тобто

$$A1 \leq П1,$$

$$A2 \geq П2,$$

$$A3 \geq П3,$$

$$A4 \leq П4.$$

У ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки не всі нерівності виконуються, що свідчить про недостатність у підприємства власних оборотних коштів, отже – не дотримується мінімальна умова фінансової стійкості.

Прибуток є одним із основних показників діяльності підприємства в ринкових умовах господарювання та є його стратегічною метою, реалізація якої є обов'язковою для забезпечення нормальних умов функціонування підприємства. Проаналізуємо динаміку формування чистого прибутку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» 2020-2022 роки (таблиця 2.15).

Як видно з даних таблиці, у 2020-2022 роках ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» отримало чистий прибуток, який з року в рік постійно зростає – з 626 тис. грн. у 2020 році, до 1560 тис. грн. у 2021 році та до 3075 тис. грн. у 2022 році.

Таблиця 2.15 – Динаміка формування чистого прибутку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

№	Показники, тис. грн.	Роки:			Відхилення			
					2022 від 2020 року		2022 від 2021 року	
		2020	2021	2022	Абсолютне	Темп зрост., %	Абсолютне	Темп зрост., %
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	52068	68863	108673	56605	в 2,1 рази	39810	57,8
2	Собівартість реалізованої продукції	45657	60062	96049	50392	в 2,1 рази	35987	59,9
3	Валовий прибуток (збиток)	6411	8801	12624	6213	96,9	3823	43,4
4	Операційні доходи	0	0	0	0	0	0	0
5	Операційні витрати	5645	6803	10009	5645	в 6,8 рази	10009	в 5,6 рази
6	Прибуток від операційної діяльності	773	1998	2615	1842	в 3,4 рази	617	773
7	Фінансові доходи	0	22	11	11		-11	-50,0
	Фінансові витрати	1470	118	226	-1244	-94,6	108	91,5
7	Прибуток до оподаткування від звичайної діяльності:	773	1902	2400	1627	в 3,1 рази	498	26,2
9	Збиток (дохід) з податку на прибуток	-147	-342	675				
11	Чистий прибуток	626	1560	3075	2449	в 4,9 рази	1515	97,1

Динаміку прибутку від операційної діяльності та чистого прибутку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2018-2020 рр. наведено на рисунку 2.14

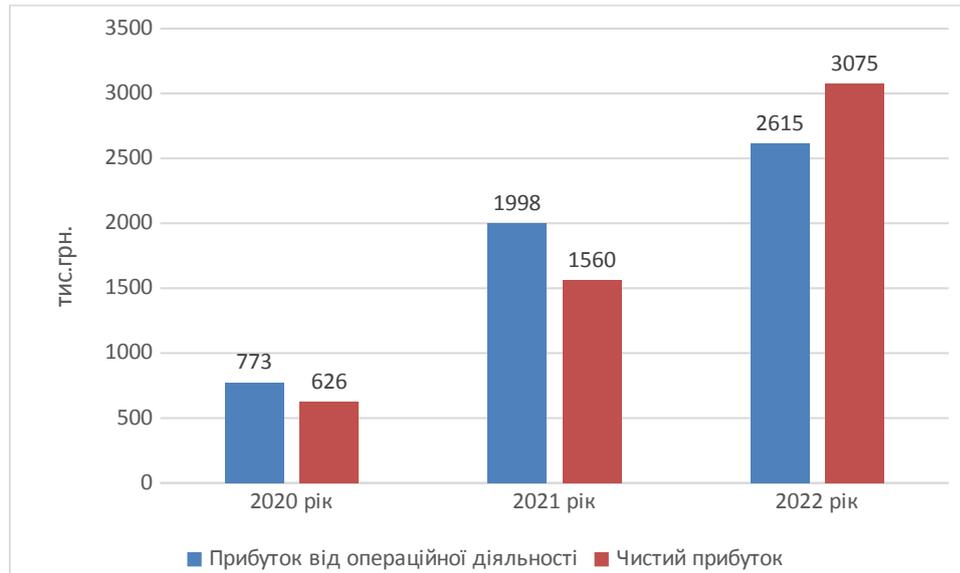

Рисунок 2.14 – Динаміка прибутку від операційної діяльності та чистого ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

При розробці стратегії управління доходами підприємства доцільно дати характеристику показників рентабельності діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2018-2020 роки. (таблиця 2.16).

За 2020-2022 роки рентабельність капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» зросла з 6,4% до 10,5%, власного капіталу – з 6,8% у 2020 році до 13,9% у 2021 році та 18,2% у 2022 році; рентабельність продукції – відповідно 1,7%; 3,3%; 2,7%, валова рентабельність продажу – 12,3%, 12,8% та 11,6%, чиста рентабельність продажу – 1,2%, 2,3% та 2,8% (рисунок 2.15).

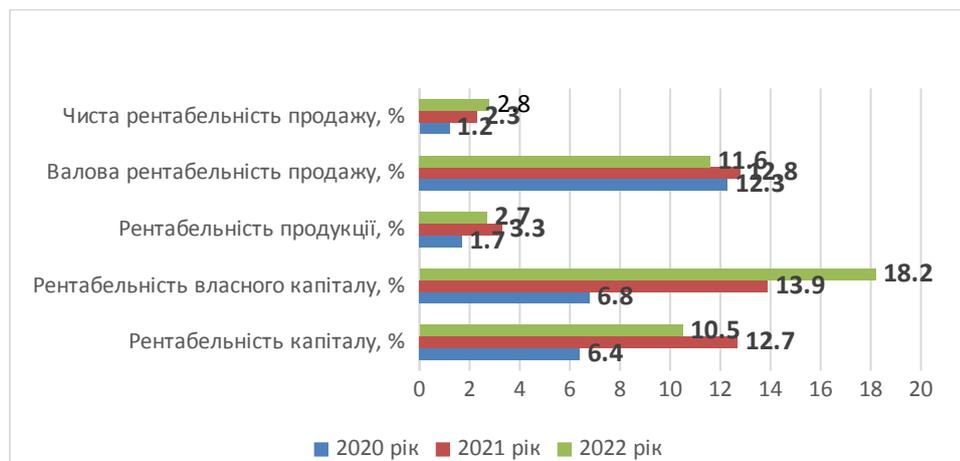

Рисунок 2.15 – Динаміка рентабельності діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

Таблиця 2.16 – Аналіз рентабельності діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

№	Показники, тис. грн.	Роки:			Відхилення			
					2022 до 2020 року		2022 до 2021 року	
		2020	2021	2022	Абсолютне	Темп зрост., %	Абсолютне	Темп зрост., %
1	Середньорічна вартість сукупного капіталу, тис. грн.	12089	14957	22953	10864	89,9	7997	53,5
2	у тому числі власного капіталу, тис. грн.	9161	11210	16882	7722	84,3	5673	50,6
3	Валовий прибуток, тис.	6411	8801	12624	6213	96,9	3823	43,4
4	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	773	1902	2400	1627	в 3,1 рази	498	26,2
5	у тому числі чистий прибуток, тис. грн.	626	1560	3075	2449	в 4,9 рази	1515	97,1
6	Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	773	1998	2615	1842	в 3,4 рази	617	30,9
7	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	45657	60062	96049	50392	в 2,1 рази	35987	59,9
8	Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	52068	68863	108673	56605	в 2,1 рази	39810	57,8
9	Рентабельність капіталу, %	6,4	12,7	10,5	4,1		-2,3	
10	Рентабельність власного капіталу, %	6,8	13,9	18,2	11,4		4,3	
11	Рентабельність продукції, %	1,7	3,3	2,7	1,0		-0,6	
12	Валова рентабельність продажу, %	12,3	12,8	11,6	-0,7		-1,2	
13	Чиста рентабельність продажу, %	1,2	2,3	2,8	1,6		0,6	

Досліджуючи економічний стан ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» проведемо оцінювання його фінансового стану на основі розрахунку загальних та часткових показників фінансової стійкості, які характеризують джерела формування резервів на підприємстві. підприємства.

Показники структури капіталу або фінансової стійкості дають змогу охарактеризувати ступінь захищеності інтересів кредиторів та інвесторів, які мають довгострокові вкладення в підприємство. До них відносяться: коефіцієнт автономії, коефіцієнт концентрації залученого капіталу, коефіцієнт співвідношення власних і позикових коштів, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт забезпеченості оборотними коштами та ін. Показники фінансової структури капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки наведені в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17 – Аналіз показників фінансової структури капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

№	Показники	Роки:			Відхилення 2022 року до	
		2020	2021	2022	2020 року	2021 року
1	Сума власних обігових коштів, тис. грн	7034	8584	13807	6773	5223
2	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами ($\geq 0,1$)	0,710	0,649	0,648	-0,062	-0,001
3	Маневреність робочого капіталу (зменшення показника)	1,013	1,159	1,171	0,158	0,013
4	Маневреність власних обігових коштів (високе значення показника)	0,047	0,071	0,057	0,010	-0,014
5	Коефіцієнт за-безпечення власними обіговими коштами запасів (збільшення показника)	0,987	0,863	0,854	-0,134	-0,009
6	Коефіцієнт покриття запасів (збільшення показника)	1,390	1,192	1,288	-0,101	0,096
7	Коефіцієнт економічної неза-лежності ($\geq 0,5$)	0,785	0,720	0,744	-0,041	0,024
8	Коефіцієнт фінансової залеж-ності (близько 2)	1,273	1,388	1,344	0,071	-0,044
9	Коефіцієнт маневреності власного капіталу ($\geq 0,5$)	0,529	0,517	0,471	-0,057	-0,045
10	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу ($< 0,5$)	0,216	0,280	0,256	0,040	-0,024
11	Коефіцієнт фінансової стабільності (≥ 1)	2,453	1,847	1,842	-0,611	-0,005
12	Коефіцієнт фінансової стійкості (0,7-0,9)	0,785	0,720	0,744	-0,041	0,024

Відповідно до даних таблиці 2.17 коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами відповідає нормативному значенню ($\geq 0,1$), що дозволяє стверджувати про здатність підприємства фінансувати оборотні активи за рахунок власних коштів. Маневреність оборотних коштів має тенденцію до підвищення, що свідчить про здатність покривати обсяг запасів за рахунок власних коштів і відкриває позитивні перспективи для розвитку підприємства, низьку потребу в додаткових запозиченнях і потенційно низький обсяг фінансових витрат.

Рівень показника ліквідності власних оборотних коштів – відповідно 0,047 у 2020 році, 0,071 у 2021 році, 0,057 у 2022 році – свідчить про здатність підприємства частково виконувати свої короткострокові зобов'язання за рахунок власного капіталу.

Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами має певну тенденцію до зменшення показника, тому підприємству потрібно шукати додаткове фінансування запасів. Коефіцієнт забезпеченості запасами у 2020-2022 роках мав тенденцію до зменшення (0,987 у 2020 році, 0,863 у 2021 році, 0,854 у 2022 році), що з певними застереженнями можна оцінити позитивно з точки зору забезпечення нормативними джерелами фінансування запасів.

Коефіцієнт економічної самостійності перевищує нормативне значення ($\geq 0,5$), що дозволяє підприємству фінансувати активи за рахунок власного капіталу.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2020-2022 роках має додатне значення та близький до нормативу ($\geq 0,5$), що свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних активів.

У короткостроковій та довгостроковій перспективі ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є фінансово стабільним, оскільки у 2020-2022 роках показник фінансової стійкості становив 2,453, 1,847, 1,842, що перевищує нормативне значення (≥ 1).

Коефіцієнт фінансової стійкості свідчить, що у 2020 році активи ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» профінансовані за рахунок власного у 2020 році на 78,5%, у 2021 році на 72%, у 2022 році на 74,4%. Високе значення показника, близьке до нормативу (0,7-0,9), свідчить про низький рівень ризику втрати платоспроможності та хороші перспективи функціонування підприємства. Зокрема, суб'єкту господарювання у поточному році банкрутство не загрожує.

Остаточний висновок про фінансовий стан підприємства буде зроблено на підставі розрахунку загальних показників фінансової стійкості ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2018-2020 роки, які представлені в таблиці 2.18.

Таблиця 2.18 – Аналіз узагальнюючих показників фінансової стійкості ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

Показники	На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року
1. Наявність власних обігових коштів для формування запасів – Н1	7034	8584	13807
2. Наявність власних обігових та довгострокових позикових коштів для формування запасів – Н2	7034	8584	13807
3. Наявність власних обігових, довгострокових і короткострокових позикових коштів для формування запасів – Н3	9901	11824	21689
4. Запаси – Н4	7124	9945	16172
5. Надлишок (+) нестача (-) власних обігових коштів для формування запасів – Е1	-90	-1361	-2365
6. Надлишок (+) нестача (-) власних обігових та довгострокових позикових коштів для формування запасів – Е2	-90	-1361	-2365
7. Надлишок (+) нестача (-) власних обігових, довгострокових і короткострокових позикових коштів для формування запасів – Е3	2777	1879	5517

Проаналізувавши загальні показники фінансової стійкості ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки, можна зробити висновок, що підприємство не має абсолютної фінансової стійкості, оскільки підприємство має недостачу власних оборотних коштів для формування резервів ($E1 > 0$), недостачу власних оборотних коштів для формування резервів ($E2 > 0$), однак має надлишок власних оборотних, коштів для формування резервів ($E3 > 0$).

Для оцінки рівня платоспроможності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» (здатності підприємства виконувати свої поточні зобов'язання) розрахуємо коефіцієнт покриття, коефіцієнт швидкої ліквідності та коефіцієнт абсолютної ліквідності. Показники платоспроможності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки наведені в таблиці 2.19.

Таблиця 2.19 – Аналіз показників платоспроможності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

Показники	На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року	Відхилення (+,-) 2022 року до	
				2020 року	2021 року
1. Показник покриття (>1)	3,453	2,847	2,842	-0,611	-0,005
2. Показник швидкої ліквідності (0,6-0,8)	0,955	0,694	0,660	-0,295	-0,034
3. Показник абсолютної ліквідності (0,1)	0,116	0,130	0,105	-0,011	-0,025

Коефіцієнт покриття або коефіцієнт поточної ліквідності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки перевищує мінімально допустиме співвідношення оборотних активів до поточних зобов'язань 1:1 (1:3,453 у 2020 році; 1:2,847 у 2021 році; 1:2,842 у 2022 році). Це дозволяє зробити висновок, що підприємство має значні оборотні кошти, сформовані за рахунок власних джерел, а також є привабливим для кредиторів.

Допустимим коефіцієнтом швидкої ліквідності є співвідношення оборотних активів за вирахуванням запасів до поточних зобов'язань на рівні 0,6-0,8. За період 2020-2022 роки. ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» мало значення цього показника вище або на рівні нормативного – 0,955 у 2020 році., 0,694 у 2020 році, 0,660 у 2022 році, що в основному пов'язано зі зростанням дебіторської заборгованості.

Достатнім значенням коефіцієнта абсолютної ліквідності є 0,1. У 2018-2020 роках у . ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» цей показник був вищим за нормативний (0,116 у 2020 році, 0,130 у 2021 році, 0,105 у 2022 році). Відповідність фактичного коефіцієнта абсолютної ліквідності нормативним значенням свідчить про те, що підприємство здатне розрахуватися з кредиторами за борговими вимогами.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБЛЕННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

3.1 Комплексне прогнозування розвитку товариства

В управлінні витратами, доходами і прибутку будь-якого підприємства важливе місце займає економічно обґрунтоване прогнозування, що дозволяє отримати науково підтверджений висновок про можливі фінансові результати та час, необхідний для їх досягнення, а також запобігти негативним змінам та прийняти відповідні випереджальні рішення.

На основі фінансової звітності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за останні п'ять років спробуємо здійснити прогнозування показників звіту про фінансові результати на 2022 рік із використанням методу екстраполяції.

Прогнозні показники доходів, витрат і фінансових результатів для товариства визначимо, розрахувавши середні темпи їх приросту на основі таблиці 2.16.

Якщо збережуться тенденції минулих років і випадкові чинники не матимуть впливу, то чистий дохід товариства у 2024 році повинен зрости на 14,9%.

Із використанням середніх темпів приросту складемо прогнозний звіт про фінансові результати для ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» на 2023-2024 рік та порівняємо його показники із минулими роками. В той же час, здійснюватимемо коригування змін статей витрат і доходів товариства із врахуванням потреб управління (табл. 3.1).

Таблиця 3.2 – Розрахунок прогнозного звіту про фінансові результати ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» на 2023-2024 рік

Стаття	2023 рік	2024рік	Відхилення (+,-), тис. грн.	T _{пр} , %
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	177755	204247	+26492	+14,9
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	126090	143112	+17022	+13,5
Валовий:				
прибуток (збиток)	51665	61135	+9470	+18,3
Інші операційні доходи	178175	188594	+10419	+5,9
Адміністративні витрати	15264	18469	+3205	+21,0
Витрати на збут	9840	11070	+1230	+12,5
Інші операційні витрати	231566	241292	+9726	+4,2
Фінансовий результат від операційної діяльності:				
прибуток (збиток)	-26830	-21102	+5728	-21,3
Дохід від участі в капіталі	-	-	-	-
Інші фінансові доходи	62	205	+143	+230,6
Інші доходи	-	-	-	-
Фінансові витрати	94	148	+54	+57,4
Втрати від участі в капіталі	-	-	-	-
Інші витрати	7886	2137	-5749	-72,9
Фінансовий результат до оподаткування:				
прибуток (збиток)	-34748	-23182	+11566	-33,3
Витрати (дохід) з податку на прибуток	-	-	-	-
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	-	-	-	-
Чистий фінансовий результат:				
прибуток (збиток)	-34748	-23182	+11566	-33,3

Так як, відповідно до таблиці 3.1, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) зростає на 14, 9%, то у 2024 році він становитиме 204247 тис. грн. Однак, прогнозний темп приросту собівартості реалізованої продукції (17,3%) значно випереджатиме темп приросту чистого доходу, що може спричинити зменшення рівня валового прибутку і негативно вплинути на утворення чистого фінансового результату. Для запобігання такої негативної тенденції товариству необхідно встановити обмеження темпу приросту собівартості продукції у прогнозованому періоді у обсязі 13,5%. Тобто, витрати на виробництво у 2024 році складуть 143112 тис. грн.

Якщо прогнозовані обсяги виручки і собівартості продукції будуть реалізовані, то валовий прибуток і його рівень до чистого доходу у 2024 році порівняно з попереднім зростуть, що продемонстровано у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Співвідношення доходів і витрат від реалізації продукції ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2021-2024 роки (прогноз)

Показник	2021	2022	2023 (прогноз)	2024 (прогноз)
1. Чистий дохід від реалізації, тис. грн	68863	108673	177755	204247
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	60062	96049	126090	143112
3. Валовий прибуток (збиток), тис. грн	8801	12624	51665	61135
4. Коефіцієнт валової маржі	0,082	0,288	0,291	0,299

У прогнозуванні інших показників витрат і доходів операційної діяльності були враховані наміри керівництва ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» поліпшення фінансових результатів за рахунок скорочення витрат на збут та адміністративних витрат. Їх середній рівень склав 29,3% та 68,8% відповідно.

Однак, за оцінками планово-економічного відділу запропонований режим економії витрат, дасть змогу знизити рівень адміністративних витрат на 21%, а витрат на збут на 12,5%.

Таким чином, згідно із цільовими обсягами витрат за цими статтями відносно виручки від реалізації ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» очікується, що вони у 2024 році становитимуть 18469 тис. грн. і 11070 тис. грн. відповідно.

Окрім операційних витрат і доходів, був здійснений аналіз можливих змін у фінансово-інвестиційних показниках витрат і доходів. Зокрема, очікується, що у 2024 році курс валюти буде більш нестабільним і товариство зазнає значних фінансових втрат від купівлі-продажу іноземної валюти. У цілому, передбачається збільшення обсягу фінансових витрат на 54%, тобто у 2024 році вони складуть 148 тис. грн. Це, разом з іншими фінансовими витратами не дозволить ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» подолати поріг збитковості, і у 2024 році очікується отримання збитку від звичайної діяльності до оподаткування і відповідно чистого збитку у розмірі 23182 тис. грн.

Далі здійснимо прогноз майбутнього балансу товариства. Враховується, що при збільшенні обсягу продажу продукції товариства повинні зрости і його активи.

У 2024 році для здійснення операційної діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» потребуватиме зростання обсягу готівкових коштів. Зростання продажу спричинить накопичення додаткового оборотного капіталу, дебіторських рахунків.

Якщо збільшуватиметься обсяг продажу, то зростатиме і величина закупівлі сировини, але темп їх приросту буде таким же, як і темп приросту собівартості (13,5%). Тобто, у 2024 році обсяг виробничих запасів становитиме 16189 тис. грн. Це автоматично спричинить зростання кредиторських рахунків. Оскільки буде виконуватись більший об'єм робіт, необхідно буде залучати додаткову робочу силу. Відповідно збільшаться нарахована заробітна плата і податки. Нерозподілений прибуток також зростатиме, але не так як обсяг продажу. Його прогнозне значення включатиме величину нерозподіленого прибутку за минулий рік та чистий фінансовий результат за прогнозований період.

Таким чином, за результатами роботи ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» очікується отримання чистого збитку у розмірі 23182 тис. грн., на який будемо зменшувати минулий нерозподілений прибуток у балансі.

Підсумувавши, можна сказати, що статті балансу, які прогнозовано збільшуватимуться прямо пропорційно до обсягу продажу – це грошові кошти і їх еквіваленти та дебіторська заборгованість (на 14,9%), а ті, що пропорційно до обсягу виробництва – це всі види запасів (на 13,5%) (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Прогнозні показники активу балансу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» на 2023-2024 роки, тис. грн.

Актив	Код рядка	2023 рік	Темп приросту, %	Зміни (+,-)	2024 рік
1	2	3	4	5	6
I. Необоротні активи					
Нематеріальні активи	1000	-	-	-	-
Незавершені капітальні інвестиції	1005	660	0,0	0	660
Основні засоби	1010	25799	0,0	0	25799
первісна вартість	1011	101182	0,0	0	101182
знос	1012	75383	0,0	0	75383
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	4356	0,0	0	4356
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-	-	-
Усього за розділом I	1095	30815	0,0	0	30815
II. Оборотні активи					
Запаси	1100	153241	+13,5	+20688	173929
Виробничі запаси	1101	14263	+13,5	+1926	16189
Незавершене виробництво	1102	14187	+13,5	+1915	16102
Готова продукція	1103	124791	+13,5	+16847	141638
Товари	1104	-	-	-	-
Поточні біологічні активи	1110	9498	+13,5		10780
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	129935	+14,9	+19360	149295
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	88950	+14,9	+13254	102204
з бюджетом	1135	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	155	14,9	23	178
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	50302	14,9	7495	57797
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-	-	-
Інші оборотні активи	1190	8009	14,9	1193	9202
Усього за розділом II	1195	440090	14,4	63295	503385
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття					
	1200	-	-	-	-
Баланс	1300	470905	13,4	63295	534200

Як видно з таблиці 3.3, у 2024 році готівкові кошти заплановані у розмірі 57797 тис. грн., дебіторські рахунки – 251677 тис. грн., запаси – 173929 тис. грн. У даному випадку на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» усі активи, за винятком запасів, збільшуються у тому ж темпі, що і виручка від реалізації, а запаси – разом із собівартістю. Для отримання прогнозованого балансу додаються прогнозовані значення окремих статей активів, що до нього входять. Таким чином, у 2024 році очікується обсяг сукупних активів на рівні 534200 тис. грн., який означає, що товариство повинно залучити 63295 тис. грн. нових активів для підтримки прогнозованого обсягу реалізації.

Прогнозування автоматично зростаючих рахунків пасивів (рахунки накопичених платежів і кредиторські рахунки) проведено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Прогнозні показники пасиву балансу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» на 2023-2024 роки, тис. грн.

Пасив	Код рядка	2023 рік	Темп приросту, %	Зміни (+,-)	2024 рік (попередній прогноз)	Додатково необхідне фінансування	2024 рік (остаточний прогноз)
1	2	3	4	5	6	7	8
І. Власний капітал							
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	33659	0,0	0	33659		33659
Капітал у дооцінках	1405	-	-	-	-		-
Додатковий капітал	1410	-	-	-	-		-
Резервний капітал	1415	-	-	-	-		-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	128102	-18,1	-23182	104920		104920
Неоплачений капітал	1425	-	-	-	-		-
Вилучений капітал	1430	-	-	-	-		-
Усього за розділом І	1495	161761	-14,3	-23182	138579	0	138579
ІІ. Довгострокові зобов'язання і забезпечення							
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-	-	-		-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-	-	-		-

Продовження таблиці 3.4

1	2	3	4	5	6	7	8
Довгострокові кредити банків	1510	-	-	-	-		-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-	-	-		-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-	-	-		-
Цільове фінансування	1525	1394	0,0	0	1394		1394
Усього за розділом II	1595	1394	0,0	0	1394	0	1394
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	1600	-	-	-	-		-
Короткострокові кредити банків							
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	30747	0,0	0	30747		30747
товари, роботи, послуги	1615	22507	+14,9	+3354	25861	45202	71063
розрахунками з бюджетом	1620	-	-	-	-		-
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-	-	-		-
розрахунками зі страхування	1625	514	+14,9	+77	591		591
розрахунками з оплати праці	1630	1998	+14,9	+298	2296		2296
за одержаними авансами	1635	200300	+14,9	+29845	230145		230145
за розрахунками з учасниками	1640	438	+14,9	+65	503		503
із внутрішніх розрахунків	1645	-	-	-	-		-
Поточні забезпечення	1660	45857	+14,9	+6833	52690		52690
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-	-	-		-
Інші поточні зобов'язання	1690	5389	+14,9	+803	6192		6192
Усього за розділом III	1695	307750	+13,4	+41275	349025	45202	394227
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-	-	-	-	-
Баланс	1900	470905	+3,8	+18093	488998	45202	534200

Отже, згідно з таблицею 3.4, валові прогнози балансу пасивів дорівнюють 488998 тис. грн. Однак, оскільки він повинен сходитися із балансом активів, ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» повинно залучити додатково 45202 тис. грн. Їх можна отримати завдяки зростанню обсягу кредиторської заборгованості на таку ж суму.

Таким чином, отримані результати прогнозування забезпечить апарат управління товариства базовим прогнозом, що в умовах політичної та економічної нестабільності може бути тільки короткостроковим. Інші варіанти альтернативних планів можуть теж застосовуватися при різних темпах приросту виручки від реалізації із застосуванням наведеної моделі для оцінки рішень щодо досягнення фінансової безпеки у перспективному періоді.

3.2 Визначення напрямів розвитку діяльності товариства в сучасних економічних умовах

Розвиток будь-якого підприємства повинен здійснюватися за різними напрямками, водночас охоплюючи усі сфери його діяльності.

Існують різні види розвитку суб'єктів господарювання: соціальний, економічний, техніко-технологічний, управлінський тощо, кожен з яких має певні особливості і значення.

Однак, найбільш значущим з усіх видів є економічний розвиток, так як для усіх комерційних підприємств основною метою є досягнення економічного ефекту, а інші цілі (технічні, соціальні тощо) зазвичай виступають обслуговуючими для неї.

За результатами попереднього аналізу фінансового та економічного стану ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» виявлено, що воно має негативну динаміку більшості економічних показників та нестійкий фінансовий стан. Тому для покращення ефективності його діяльності під час формування майбутньої стратегії необхідно взяти до уваги існуючі можливості підвищення розвитку даного суб'єкта господарювання.

До основних напрямів економічного розвитку товариства можна віднести такі:

а) виробничий:

- 1) збільшення асортименту та номенклатури продукції;
- 2) підвищення виробничої потужності;
- 3) оптимізація виробничих площ;

б) фінансовий:

- 1) пошук нових резервів збільшення прибутку;
- 2) скорочення собівартості продукції;
- 3) пошук резервів зниження збитків;
- 4) оптимізація витрат;
- 5) забезпечення фінансової безпеки;

в) інвестиційний:

- 1) складання оптимального портфеля інвестицій;
- 2) пошук більш економічних джерел фінансування інвестиційних проектів;
- 3) застосування альтернативних способів залучення інвестицій;
- 4) покращення системи управління інвестиціями;

г) маркетинговий:

- 1) диверсифікація діяльності, асортименту продукції;
- 2) пристосування продукції до потреб ринку;
- 3) залучення нових споживачів і партнерів;

д) інноваційний:

- 1) застосування інноваційних методів здійснення виробничо-господарської або іншої діяльності;
- 2) запровадження у діяльність товариства результатів науково-технічного перевороту;

е) інформаційно-комунікаційний:

- 1) створення інформаційної підтримки діяльності товариства;
- 2) автоматизація процесу отримання, використання і зберігання інформації тощо.

На основі аналізу діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» та його основних фінансово-економічних показників можна запропонувати наступні напрями його розвитку:

- скоротити рівень адміністративних витрат і витрат на збут;
- застосувати нову маркетингову стратегію, що дозволить товариству ефективніше реалізовувати свою продукцію на ринку;
- запровадити інновації у виробництво, а саме систему «точного землеробства»;
- почати виробництво нової продукції, такої як борошно пшеничне (рис. 3.1).

На мою думку, для ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» доречною буде реалізація стратегії диференційованого маркетингу, що відтворює його прагнення задовольнити потреби достатньо великої ринкової частки. В той же час, маркетинг буде будуватися на сегментації ринку за певними ознаками та виході товариства на декілька ринкових сегментів.

Рисунок 3.1 – Напрями розвитку діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

[складено автором]

Така стратегія передбачає охоплення декількох різних сегментів ринку і розроблення окремого комплексу маркетингу для кожного з них. Це дасть змогу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» знизити рівень ризику і можливі негативні економічні наслідки у випадку невдачі на одному з обраних сегментів.

Для диференційованого маркетингу необхідно провести ретельний аналіз, але можливості і ресурси товариства є достатніми для виробництва широкого асортименту товарів та реалізації маркетингової кампанії на декількох сегментах.

В останній час у сільськогосподарській галузі як на національному рівні, так і світовому, спостерігається тенденція до широкого використання інновацій для розвитку підприємства. Це в свою чергу дає змогу йому зменшити витрати і покращити врожайність, що відповідно перетвориться у позитивний ефект щодо прибутковості.

Саме тому, прогнозується, що інтеграція у діяльність товариства інновацій підвищить ефективність виробництва, покращить якість продукції і збільшить її обсяг, а також дасть змогу забезпечити фінансову стабільність завдяки нарощуванню прибутку. Окрім цього застосування сільськогосподарської техніки стане більш раціональним, що в свою чергу повинно допомогти скоротити витрати.

Для ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» доцільно буде впровадити таку інноваційну систему як «точне землеробство». Вона являє собою комплекс ресурсозберігаючих технічних засобів, технологій та сукупність рішень, що направлені на керування параметрами родючості. До таких параметрів відносять:

- поживні елементи ґрунту;
- зміст органічної речовини;
- рельєф;
- засміченість ґрунту бур'янами;
- наявність вологи;
- хвороби чи шкідники, які можуть вплинути на ріст рослини.

Сучасне підприємство при застосуванні «точного землеробства» здійснює свою діяльність за допомогою різноманітних програмних сервісів, продуктів та польового обладнання. Вони забезпечують максимальну ефективність виробництва завдяки оптимізації витрат і покращенню показників врожайності.

Суть даної системи полягає у підході, що кожне сільськогосподарське угіддя є унікальним, тому воно потребує власного комплексу заходів з догляду.

Це зумовлено тим, що деякі ділянки посіву на полі можуть вимагати більшого поливу, захисту від шкідників, підживлення тощо. «Точне землеробство» якраз покликано для визначення таких проблемних ділянок і виконання вже безпосередньо на них усіх необхідних операцій. Такий підхід дає змогу не тільки покращити врожайність за рахунок кращого догляду за сільськогосподарськими культурами, а і більш раціонально розподілити матеріальні ресурси.

Передбачається, що «точне землеробство» повинно виконувати точковий полив, підживлення та інші заходи на певних ділянках поля. Таким чином, ТОВ «Савинці» витратить свої матеріальні ресурси тільки там, де це дійсно необхідно, що унеможливить їх надмірне витрачання. У свою чергу це призведе до збільшення продуктивності і ефективності його сільськогосподарської діяльності.

Окрім цього, так як види сільськогосподарської діяльності, що здійснює ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» мають переважно сезонний характер, доцільно було б почати виробництво такої продукції, що приносило б постійний дохід.

Оскільки товариство у своїй більшості спеціалізується на вирощуванні пшениці, то, незважаючи на більш високу ресурсоємність, вироблення борошна та крупи із неї повинно забезпечити вищу дохідність, ніж реалізація зерна.

Проте, ми розглянемо запровадження виробництв тільки борошна, так як його ціна значно перевищує ціну крупи, а збут налагоджувати при цьому значно легше.

Таким чином, товариству запропоновано декілька напрямів розвитку, які покликані підвищити ефективність його діяльності та знизити рівень витрат на виробництво. Особливої уваги слід приділити впровадженню інноваційної системи «точне землеробство» та започаткуванню виробництва нової рентабельної продукції – борошна. Економічне обґрунтування цих заходів розглянемо у наступному підрозділі.

3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів

Практика більшості вітчизняних і закордонних агрофірм говорить про те, що запровадження «точного землеробства» потребує значних капіталовкладень.

Основними складовими даної системи є:

- система паралельного водіння (допомагає техніці більш точно пересуватися полями);
- портативна метеостанція (дає змогу отримати точні метеодані та зробити прогноз погоди на найближчий час);
- GPS-обладнання (визначає точне розташування на землі окремої рослини, трактора, сівалки тощо);
- N-сенсор (визначає потребу рослин в азоті, корегує дозу добрива);
- «Аграрний офіс» (необхідна для даної системи комп'ютерна програма).

Одноразові витрати, що необхідні ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» для інтеграції у своє виробництво даної системи наведені у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Витрати на впровадження системи «точного землеробства» для ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Елемент	Ціна, тис. грн.	Кількість	Витрати, тис. грн.
Система паралельного водіння	48,5	18	873
N-сенсор	2,5	18	45
Бортові комп'ютери	5	18	90
Портативна метеостанція	12	1	12
Аграрний офіс	300	1	300
РАЗОМ			1320

Таким чином, для впровадження «точного землеробства» товариству знадобиться 1320 тис. грн. Проте практичний досвід використання даної системи свідчить про зменшення собівартості після її застосування. Тому у таблиці 3.6 охарактеризуємо зміни витрат на товаристві.

Таблиця 3.6 – Зміни витрат ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» від впровадження системи «точного землеробства»

Витрати	Витрати до впровадження, тис. грн	Відсоток збільшення (зменшення), %	Заплановані витрати після впровадження, тис. грн
Витрати на оплату праці	32249	+3	33216,5
Відрахування на соц. Заходи	6747	+3	6949,4
Матеріальні витрати у тому числі:	85038	-7	79053,0
посадковий матеріал	14966,7	-11	13320,4
мінеральні добрива	13010,8	-16	10929,1
електроенергія	1190,5	-	1190,5
запасні частини	7398,3	-	7398,3
паливо й енергія	2721,2	-	2721,2
оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями	23130,4	+1	23361,7
пальне і мастильні матеріали	22620,1	-11	20131,9
Амортизація	7764	+6	8229,8
Інші операційні витрати	291756	-	291756,0
Витрати на впровадження "точного землеробства"	-	-	1320,0
Разом	423554	-0,7	420524,7

Із таблиці 3.6 видно, що орієнтовно ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» після запровадження даної системи скоротить свої витрати за такими статтями як: посадковий матеріал, мінеральні добрива та пальне і мастильні матеріали. В той же час прогнозується зростання витрат на оплату праці і соціальні відрахування, амортизацію, оплату послуг і робіт сторонніх організацій.

Тоді, економічний ефект складе:

$$EE = 420524,7 - 423554 = 3029,3 \text{ (тис. грн.)}$$

Таким чином, економічний ефект від впровадження «точного землеробства» вже за перший рік відшкодує усі необхідні для цього витрати.

Далі розрахуємо витрати, необхідні для започаткування на товаристві виробництва борошна.

Обсяг вирощеної пшениці за рік складає 7900 т. Тоді найбільш доцільне обладнання - це агрегатний вальцьовий млин Р6-АВМ-15 із річною продуктивністю 4515 т.

Проте, так як ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» займається самостійно вирощуванням пшениці, тоді воно також зможе корегувати свої обсяги вирощування до потрібних йому для виробництва борошна і в разі необхідності – зменшувати площу посіву пшениці або продавати решту зерна (3385 т).

На даному виді млина вихід борошна вищого гатунку складає 50%, а першого гатунку – 22%.

Виручку від реалізації борошна обчислимо у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Виручка від реалізації борошна на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Продукція	Обсяг виробництва, т	Ціна реалізації, тис. грн./т.	Виручка від реалізації, тис. грн.
Борошно вищого гатунку	2257,5	12,5	28218,75
Борошно першого гатунку	993,3	9	8939,70
Разом	3250,8		37158,5

З таблиці 3.7 видно, що при виробництві 3250,8 т борошна його можна продати за орієнтовними ринковими цінами і отримати дохід у обсязі 37158,5 тис. грн.

Так як обраний млин дозволяє отримувати 72% борошна, то маркетингова стратегія повинна спрямовуватися на збут обсягів, вказаних у таблиці 3.8. Основними споживачами виробленого борошна можуть стати хлібопекарські заводи, оптові посередники та підприємства, які займаються роздрібним продажем. Проте найкраще налагодити зв'язки з декількома хлібопекарськими підприємствами, які стабільно купуватимуть дану продукцію у великих обсягах.

Обраний агрегатний вальцовий млин працює з продуктивністю 15 т/день. Вартість такого обладнання складає 450 тис. грн. разом з ПДВ. Витрати на установлення та налагоджування роботи складуть 50 тис. грн. Для експлуатації млина потрібна будівля площею не менше 80 м². Її будівництво обійдеться для товариства у 200 тис. грн. Разом капітальні витрати на даний проект складуть 700 тис. грн.

Для експлуатації даного обладнання необхідні витрати на:

- сировину;

- технологічну воду;
- технологічну електроенергію;
- пакування;
- оплату праці виробничого та адміністративного персоналу;
- ремонтне і технічне обслуговування;
- амортизацію;
- загальновиробничі витрати;
- інші витрати.

Витрати на сировину – це тільки собівартість зерна, так як товариство самостійно його вирощує. Для того, аби якість борошна була хорошою потрібно змішувати м'які і тверді сорти пшениці (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8 – Витрати на сировину від виробництва борошна на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Сировина	Кількість, т	Ціна, тис. грн./т	Витрати на сировину, тис. грн.
Зерно пшениці м'яких сортів	4100	6,45	26445,0
Зерно пшениці твердих сортів	415	8,10	3361,5
Разом	4515		29806,5

Витрати на технологічну воду наведено у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Витрати на технологічну воду

Витрати	Ціна 1 м, грн.	Обсяг переробки, т	Норма використання води, м/т	Кількість використаної води, м	Вартість, тис. грн.
Технологічна вода	33,77	4515,00	0,03	135,45	4,6

Витрати на технологічну електроенергію обчислимо залежно від потужності млина і коефіцієнту його одночасної роботи – 0,8 (табл. 3.10).

Таблиця 3.10 – Витрати на технологічну електроенергію

Витрати	Ціна 1 кВт-год, грн.	Ефективний час роботи обладнання, год	Потужність обладнання, кВт	Кількість спожитої електроенергії, кВт-год	Вартість, тис. грн.
Технологічна електроенергія	1,68	6618	10	52944	88,9

Витрати на пакування включають мішок для 50 кг борошна і нитки (табл. 3.11).

Таблиця 3.11 – Витрати на пакування

Витрати	Вартість 1 упаковки, грн.	Обсяг виготовленого борошна, т	Кількість упаковок, шт.	Вартість, тис. грн.
Мішок і нитки	4,9	3250,8	65016	318,6

Для обслуговування обраного млина необхідно 2 робітника на одну зміну.

Витрати на оплату праці виробничого персоналу наведено у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12 – Витрати на оплату праці виробничого персоналу

Посада	Чисельність, осіб	Заробітна плата, тис. грн./міс.	Фонд оплати праці, тис. грн.	Нарахування на фонд заробітної плати, тис. грн.	Фонд заробітної плати з нарахуваннями, тис. грн.
Оператор	3	7,1	21,3	4,7	26,0
Помічник оператора	3	6,7	20,1	4,4	24,5
Разом за рік					606,0

Обчислення адміністративних витрат наведено у таблиці 3.13.

Таблиця 3.13 – Адміністративні витрати

Посада	Чисельність, осіб	Заробітна плата, грн.міс.	Фонд оплати праці, тис. грн.	Нарахування на фонд заробітної плати, тис. грн.	Фонд заробітної плати з нарахуваннями, тис. грн.
Начальних цеху	1	7,3	7,3	1,6	8,9
Комірник	2	6,7	13,4	3,0	16,4
Технолог	1	7,0	7,0	1,5	8,5
Разом за рік					405,6

Витрати на відрядження орієнтовно становитимуть 24,3 тис. грн. Загальна сума адміністративних витрат – 429,9 тис. грн.

Витрати на ремонтне обслуговування за перший рік не враховуємо, адже передбачена гарантія, а на технічне приймемо на рівні 18 тис. грн. на рік.

Амортизаційні відрахування обчислимо прямолінійним методом:

$$AB = \frac{(B_n - B_d)}{T}, \quad (3.1)$$

де B_n – первісна вартість, грн.;

B_d – ліквідаційна вартість, грн.;

T – термін корисного використання, міс.

$$AB_{\text{буд}}^{\text{міс}} = \frac{(200000 - 20000)}{240} = 750 \text{ (грн.)}$$

$$AB_{\text{буд}}^{\text{рік}} = 750 \times 12 = 9 \text{ (тис. грн.)}$$

$$AB_{\text{млин}}^{\text{міс}} = \frac{(450000 - 39000)}{84} = 4892,86 \text{ (грн.)}$$

$$AB_{\text{буд}}^{\text{рік}} = 4892,86 \times 12 = 58,7 \text{ (тис. грн.)}$$

$$\sum AB = 58,7 + 9 = 67,7 \text{ (тис. грн.)}$$

Загальновиробничі витрати складуть орієнтовно на рівні 800 тис. грн. за рік.

Інші витрати приймемо на рівні 1% від вартості переробленого зерна – 298 тис. грн. Суму річних витрат розрахуємо у таблиці 3.14.

Таблиця 3.14 – Річні поточні витрати на виробництво борошна

Витрати	Сума, тис. грн.
Сировина	29806,5
Технологічна вода	4,6
Технологічна електроенергія	88,9
Пакування	318,6
Оплата праці виробничого персоналу з нарахуваннями	606,0
Адміністративні витрати	429,9
Ремонт та технічне обслуговування обладнання	18,0
Амортизаційні відрахування	67,7
Загальновиробничі витрати	800,0
Інші витрати	298,0
Разом	32438,2

Показники економічної ефективності від реалізації даного проекту визначимо у таблиці 3.16.

Таблиця 3.16 – Показники економічної ефективності виробництва борошна на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Показник	Сума, тис. грн.
Виручка від реалізації	37158,5
Витрати на виробництво	32438,2
Прибуток до оподаткування	4720,3
Податок на прибуток	849,7
Чистий прибуток	3870,6

Таким чином, так як сума капітальних вкладень становить 700 тис. грн., а чистий прибуток 3870,6 тис. грн., то період окупності таких вкладень становитиме 3 місяці.

Висновки до розділу

Виконане прогнозування розвитку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» із коригуванням його деяких статей показало, що при дотриманні визначених обмежень витрат очікується зростання чистого фінансового результату та нарощування активів товариства, проте це однаково не забезпечить подолання порогу збитковості.

Тому для покращення ефективності діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» йому запропоновані наступні напрями розвитку:

- зменшення адміністративних витрат і витрат на збут;
- застосування диференційованої маркетингової стратегії;
- впровадження інноваційної системи «точного землеробства»;
- започаткування виробництва пшеничного борошна.

Економічне обґрунтування наведених заходів показало, що всі вони принесуть хороший результат, швидко окупляться і допоможуть товариству нарощувати розмір свого прибутку у майбутньому.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результатом дослідження даної кваліфікаційної роботи є виконання поставленої перед нею мети – визначити сутність прогнозування розвитку товариства та розробити заходи, які забезпечать цей розвиток.

Актуальність обраної теми дослідження підкріплюється відсутністю у думках науковців єдиного твердження щодо пояснення поняття прогнозування розвитку підприємства, складністю визначення загальної системи методів та залежність її вибору від кожного окремого господарюючого суб'єкта.

У першому розділі даної роботи було охарактеризовано сутність і економічне значення прогнозування розвитку товариства. Аналізуюючи різні твердження щодо визначення поняття «прогнозування», сформульоване своє бачення стосовно пояснення цього економічного процесу.

Таким чином, у подальшому дослідженні прогнозування розвитку товариства розглядалось як процес визначення імовірного майбутнього стану його зовнішнього та внутрішнього середовища, яке ґрунтується на наукових методах, а також власній інтуїції менеджерів, що дає змогу окреслити конкретні шляхи, необхідні для забезпечення розвитку цього підприємства.

Окрім цього були визначені основні завдання та функції прогнозування на підприємстві. Серед них можна виділити аналіз існуючих закономірностей розвитку економіки, визначення їх впливу на майбутнє і фіксація відповідних наслідків, пошук нових можливостей розвитку, обґрунтування ефективніших напрямів розвитку та передбачення нових ситуацій в економіці.

В той же час виявлено, що в економічній науці існує велика кількість видів прогнозу, кожен з яких залежить від певних чинників чи обраних цілей. Із цього виходить, що єдиної думки щодо класифікації цих видів теж немає. Проте, найбільш загальноживаною з них є поділ усіх видів прогнозування залежно від періоду, на який розробляється прогноз, від функціональної ознаки, масштабу прогнозування і залежно від характеру об'єкта дослідження.

Також у процесі прогнозування виокремлено ряд принципів та підходів, що застосовуються для більш точного та обґрунтованого з наукової точки зору передбачення розвитку.

Дослідження показало, що методологія прогнозування включає велику кількість методів, кожен з яких має свої позитивні та негативні сторони. Тому для досягнення найбільш оптимального результату підприємство зазвичай використовує декілька методів одночасно.

Більшість вчених поділяє усі методи прогнозування розвитку підприємства на дві групи: фактографічні та експертні. Вони у свою чергу поділяються на підгрупи, у кожній з яких виокремлюють конкретні способи розробки прогнозу. Найбільш часто вживаним серед них є метод експертних оцінок, що ґрунтується на утворених статистично тенденціях зміни кількісних характеристик прогнозованого об'єкта.

Важливою частиною даної кваліфікаційної роботи було також організаційно-економічна характеристика діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», що представлена у другому розділі.

Визначені організаційно-правові основи функціонування товариства говорять про те, що воно має чітку структуру організації свого управління і виробництва, що дозволяє чітко розподіляти обов'язки та визначати напрямки відповідальності серед своїх працівників.

Характеристика зовнішнього середовища ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» показала, що воно є конкурентоспроможним і має ряд переваг. Однак в той же час, на товаристві існує чимало недоліків і можливостей росту, котрі потрібно брати до уваги. У ході дослідження виявлено, що сільськогосподарська галузь, у якій здійснює свою діяльність товариство, незважаючи на військовий стан, є однією з найбільш значущих для нашої держави. Проте, економічна криза, спричинена спочатку пандемією, а тепер війною, формує велику кількість викликів та ризиків перед усім бізнесом країни.

Подальший аналіз економічного та фінансового стану ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» показав, що за 2020-2022 роках чистий дохід підприємства

зріс у 2022 році порівняно з 2020 р. на 56605 тис.грн. – 2,1 рази, порівняно з 2021 р. на 39810 тис.грн. або на 57,8% рази, прибуток від операційної діяльності у 2022 році. порівняно до 2020 роком збільшився на 1842 тис. грн. (в 3,4 рази), порівняно з 2021 роком зріс на 617 тис. грн. (на 30,9%). Сприятлива динаміка чистого доходу від реалізації продукції та прибутку від операційної діяльності позитивно вплинуло на показники ефективності використання основних засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» – фондovіддача зросла з 11,7 грн/грн.у 2020 році до 12,03 грн./грн. у 2022 році (на 2,8%), фондомісткість зменшилася з 0,85 грн./грн. у 2020 році 8,3 грн/грн у 2022 році, рентабельність основних фондів зросла з 17,4 % у 2020 році до 28,9% у 2022 році.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи було виконане комплексне прогнозування розвитку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» із одночасним коригуванням деяких статей для більш ефективної роботи товариства у майбутньому періоді. Розрахований прогнозний звіт на 2023-2024 роки з урахуванням середній значень темпів приросту показав, що навіть покращення показника чистого фінансового результату у порівнянні з минулим роком не забезпечить подолання ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» порогу збитковості. Тому, на основі попередніх висновків було запропоновано деякі напрями розвитку для товариства. Зокрема потрібно знизити у майбутньому адміністративні витрати та витрати на збут, втілити нову стратегію маркетингу (диференціації), інтегрувати у виробництво інновації, такі як система «точного землеробства» та започаткувати виробництво нової рентабельної продукції – борошна пшеничного.

Економічне обґрунтування запропонованих засобів показало, що усі вони дадуть змогу більш раціонально розподіляти свої ресурси і при цьому отримати позитивний економічний ефект, що покриє необхідні для впровадження витрати менше, ніж за один рік. За умови застосування запропонованих способів і заходів для подальшого розвитку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» очікується покращення загальної ефективності його функціонування та відповідного нарощування прибутку.

